MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO FAKULTETO
POLICIJOS VEIKLOS KATEDRA

JURGIS KAZLAUSKAS
TEISĖS IR POLICIJOS VEIKLOS STUDIJŲ PROGRAMA

ADMINISTRACINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ ALKOHOLIO APYVARTĄ REGLAMENTUOJANČIŲ TEISĖS AKTŲ PAŽEIDIMUS TAIKYMO PROBLEMOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
Doc. dr. Darius Urbonas

Kaunas, 2016

TURINYS

ĮVADAS **3**

1. ALKOHOLIO KONTROLĖS TEISINIAI PAGRINDAI, INSTITUCIJOS IR PAŽEIDIMŲ TEISINIO VERTINIMO PROBLEMOS **8**

1.1. Teisės aktai, reglamentuojantys alkoholio apyvartą ir administracinę atsakomybę 11

1.1.1. Alkoholio kontrolės įstatymas 12

1.1.2. Didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklės 13

1.1.3. Mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais taisyklės 13

1.2. Institucijos, vykdančios valstybinę (valstybės) alkoholio kontrolę 14

1.2.1. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas 14

1.2.2. Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba 15

1.2.3. Valstybinė mokesčių inspekcija 16

1.2.4. Policija 16

2. ALKOHOLIO APYVARTĄ REGLAMENTUOJANČIŲ TEISĖS AKTŲ NUOSTATOS, PAŽEIDIMAI IR JŲ VERTINIMAS PRAKTIKOJE **19**

2.1. Juridinio ir fizinio asmens atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus santykis 19

2.2. Alkoholinių gėrimų įsigijimo, laikymo, prekybos jais reikalavimai ir atsakomybė 24

2.2.1. Alkoholio produktų pardavimo, laikymo, gabenimo reikalavimai ir atsakomybė 24

2.2.2. Atsakomybė už mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos pažeidimus 35

2.2.2.1. Prekybos alkoholiniais gėrimais degalinėse apribojimo taikymas 35

2.2.2.2. Prekybos alkoholiniais gėrimais viešojo maitinimo vietose išsinešimui nuo 22 iki 8 val. draudimo taikymas 39

2.2.2.3. Atsakomybės už alkoholinių gėrimų pardavimą neblaiviems asmenims taikymo problemos 46

2.2.2.4. Atsakomybės už alkoholinių gėrimų pardavimą nepilnamečiams asmenims taikymo praktika 50

IŠVADOS **56**

PASIŪLYMAI **57**

LITERATŪROS SĄRAŠAS **58**

ANOTACIJA **65**

SANTRAUKA **66**

SUMMARY **67**

PRIEDAI **68**

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ **69**

ĮVADAS

Temos aktualumas ir tyrimo problema. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo[1] (toliau – Alkoholio kontrolės įstatymas) 4 str. 1 d. nustatyta, kad alkoholio produktai yra priskiriami specialiems gaminiams, kurių apskaitai, gamybai, įvežimui, importui, eksportui, prekybai ir vartojimui taikomas ypatingas valstybinio reglamentavimo režimas[2]. Alkoholiniai gėrimai prie ypatingos paskirties prekių priskiriami dėl to, kad juos vartojant daroma žala žmonių sveikatai[3]. Tokia pozicija yra pagrįsta ir tarptautinėmis rekomendacijomis – viename iš Pasaulio sveikatos organizacijos strateginės veiklos dokumentų „Sveikata visiems XXI amžiuje“ akcentuojama būtinybė mažinti alkoholio vartojimą, taip pat užtikrinti, kad jaunesni nei 15 metų asmenys alkoholio iš viso nevartotų[4]. Europos regionas tapo pirmuoju Pasaulio sveikatos organizacijoje, priėmusiu Alkoholio veiksmų planą (1992 m.). Trečioji Pasaulio sveikatos asamblėja 2010 m. priėmė Globalią žalingo alkoholio vartojimo mažinimo strategiją. Šešiasdešimt pirmajame Pasaulio sveikatos organizacijos Europos regioninio komiteto susitikime, įvykusiame 2011 m. rugsėjo mėn., šalys narės priėmė Europos žalingo alkoholio vartojimo mažinimo strategiją 2012–2020 m.[5].

Alkoholio kontrolės įstatyme numatyta, kad didmenine ir mažmenine prekyba alkoholio produktais, taip pat jų įvežimu ir importu, leidžiama verstis tik įmonėms, turinčioms atitinkamas licencijas[6], taigi prekyba alkoholiniais gėrimais Lietuvos Respublikoje yra licencijuojama veikla. Veiklos pobūdis suponuoja, kad ja besiverčiantiems ūkio subjektams yra būtina laikytis aukštesnių atidumo ir rūpestingumo standartų, kad nebūtų padaryta žala žmogaus sveikatai ir gyvybei[7]. Alkoholio kontrolės įstatymo 3 str. 7 p. įstatymų leidėjas patvirtina valstybės alkoholio politikos nuostatą, jog alkoholio vartojimas daro socialinę ir ekonominę žalą sveikatai ir ūkiui[8]. Taigi, darytina išvada, jog nacionaliniuose teisės aktuose alkoholio vartojimas vertinamas, kaip

---

[1] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas. Valstybės žinios. 1995-05-26, Nr. 44-1073.
[2] *Ibid*.
[3] Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1997-02-13 nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios. 1997-02-19, Nr. 15-314.
[4] Health 21: the health for all policy framework for the WHO European Region. European Health for All Series No. 6. – Copenhagen, 1999, p. 91, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/98398/wa540ga199heeng.pdf [interaktyvus], [žiūrėta 2016-11-21].
[5] „Alkoholis Europos Sąjungoje. Vartojimas, žala ir politikos priemonės“ (Alcohol in EU. Consumption, harm and policy approaches, Peter Anderson, Lars Moller, Gauden Galea), Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija, 2014, p. 10, http://www.ntakk.lt/wp-content/uploads/Alcohol_in_EU_LT.pdf [interaktyvus], [žiūrėta 2016-11-21].
[6] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 16 str. Valstybės žinios. 1995-05-26, Nr. 44-1073.
[7] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A[143]-1038/2009.
[8] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 3 str. 7 p. Valstybės žinios. 1995-05-26, Nr. 44-1073.

neabejotinai neigiamas reiškinys, darantis žalą tiek atskiro individo, tiek ir visos visuomenės bei valstybės gerovei. Būtent todėl valstybė, rūpindamasi visuomenės sveikata ir socialine gerove, nustatė imperatyvius prekybos alkoholiniais gėrimais apribojimus, kurie yra privalomi tokia veikla besiverčiantiems ūkio subjektams. Teisės aktuose numatytų reikalavimų įgyvendinimą valstybė užtikrino nustatydama administracinio ir baudžiamojo poveikio priemones juos pažeidusiems asmenims. Šiame magistro baigiamajame darbe autorius nagrinėja būtent administracinės atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus taikymo problematiką.

Alkoholio kontrolės įstatymas numato, kad už jo pažeidimus įmonėms, Europos juridiniams asmenims ir jų filialams, užsienio juridinių asmenų atstovybėms taikomos ekonominės sankcijos (baudos)[9]. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso[10] Ypatingojoje dalyje numatyta administracinė atsakomybė alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus padariusiems fiziniams asmenims. Akivaizdu, kad įstatymų leidėjas, įvertinęs alkoholio produktų, kaip ypatingo valstybinio reglamentavimo režimo objektų, pobūdį, nustatė administracinę atsakomybę už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus tiek licencijuojama veikla besiverčiantiems ūkio subjektams (juridiniams asmenims), tiek pažeidimus padariusiems jų darbuotojams, t. y. fiziniams asmenims per kuriuos juridinis asmuo įgyvendina savo teises ir pareigas, todėl magistro baigiamajame darbe bus nagrinėjamos juridinio ir fizinio asmens kaltės dėl padarytų alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų, taikymo problemos. Kaip nepakankamai aiškaus teisinio reglamentavimo pavyzdį darbo autorius pateikia teisės aktuose nereglamentuotą valstybės institucijų diskreciją parenkant administracinės atsakomybės subjektą (ūkio subjekto ar fizinio asmens atsakomybė) neribotos civilinės atsakomybės privačiojo juridinio asmens (individualios įmonės) padarytų Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimų atvejais. Taigi viena nagrinėtinų problemų yra – fizinio asmens (ūkio subjekto darbuotojo) ir juridinio asmens atsakomybės santykio klausimas, t. y. kiek fizinio asmens atsakomybė lemia atsakomybės taikymą juridinio asmens atžvilgiu.

Pažymėtina, kad nepaisant Alkoholio kontrolės įstatyme įtvirtintų imperatyvių prekybos alkoholiniais gėrimais apribojimų, dažnais atvejais ūkio subjektams yra palikta diskrecija patiems pasirinkti veikimo būdą – tinkamas ir efektyvias priemones, skirtas Alkoholio kontrolės įstatymo reikalavimų vykdymo užtikrinimui. Dėl tikslesnio teisinio reglamentavimo nebuvimo galimai susidaro teisinės situacijos, kai ūkio subjektų veiklos priežiūrą vykdančios institucijos, administracinių teisės pažeidimų bylas dėl fizinių asmenų – licencijuojama veikla besiverčiančių ūkio subjektų darbuotojų – padarytų Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimų nagrinėjantys

[9] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 str. 1 d. Valstybės žinios. 1995-05-26, Nr. 44-1073.
[10] Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Vyriausybės žinios, 1985-01-01, Nr. 1-1.

bendrosios kompetencijos ir skundus dėl ūkio subjektams paskirtų ekonominių sankcijų nagrinėjantys specializuoti (administraciniai) teismai nevienodai vertina panašias Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimų padarymo aplinkybes. Dėl tokių situacijų ūkio subjektai veiklą vykdo galimai turėdami per mažai teisinio aiškumo, kokių teisinių ir organizacinių priemonių privalo imtis siekdami įgyvendinti Alkoholio kontrolės įstatyme įtvirtintus imperatyvius reikalavimus. Paminėtina, kad ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika sprendžiant ūkio subjektų atsakomybės už Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus klausimus ne visais atvejais yra vienoda. Tai suponuoja probleminį klausimą – ar valstybė yra nustačiusi pakankamai aiškų veiklos, susijusios su alkoholio pardavimu, reglamentavimą. Taigi, prekyba alkoholiniais gėrimais besiverčiantiems ūkio subjektams veiklą vykdyti galimai tenka nepakankamo teisinio tikrumo sąlygomis. Siekdamas nustatyti kiek ši tikimybė yra pagrįsta, autorius nagrinėja ir lygina Lietuvos teismų praktikoje išskiriamus objektyviuosius ir subjektyviuosius konkrečių Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimų požymius ir kaltės nustatymo kriterijus administracinių teisės pažeidimų ir/ar administracinėse bylose.

Hipotezė. Alkoholio apyvartą reglamentuojantys teisės aktai nesukuria pakankamo teisinio aiškumo veiklą vykdantiems ūkio subjektams ir valstybinę alkoholio kontrolę vykdančioms institucijoms, todėl, taikant administracinę atsakomybę už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus, kyla įvairių taikymo problemų, dėl kurių įstatymų leidėjo tikslai alkoholio kontrolės srityje nėra efektyviai įgyvendinami.

Temos ištirtumo lygis. Administracinės atsakomybės problematika yra plačiai nagrinėjama teisės mokslininkų – pvz., Linas Meškys, analizuodamas juridinių asmenų atsakomybės problematiką, akcentavo, kad juridinio asmens administracinė atsakomybė, be kita ko, atlieka sudrausminimo funkciją, kad juridiniai asmenys pernelyg nesutelktų dėmesio tik į vieną – ekonominį tikslą, neigdami kitus (pvz., socialinius interesus)[11]. Linas Meškys taip pat pažymėjo, kad ir už Lietuvos Respublikos konkurencijos[12], ir už Alkoholio kontrolės įstatymų pažeidimus taikomomis baudomis siekiama nubausti juridinius asmenis bei užtikrinti, kad jie laikytųsi įstatymų, taip pat, kad kiti juridiniai asmenys nedarytų naujų, panašių teisės pažeidimų. Tuo pačiu autorius nagrinėjo ir skirtingas juridinio asmens atsakomybės teorijas (netiesioginės atsakomybės, identifikavimo, „corporate culture“ teorijas)[13]. Arvydas Andruškevičius nagrinėjo teisingumo ir protingumo principų poveikį taikant administracinę atsakomybę juridiniams asmenims ir atkreipė dėmesį, kad Alkoholio kontrolės[14] ir kai kuriuose kituose įstatymuose įtvirtintas teisingumo ir

[11] Meškys L. „Juridinio asmens teisinė atsakomybė aplinkosaugos srityje: veiksmingumo problematika įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus“. Jurispridencija, 2008, t. 3 (105), p. 67-74.
[12] Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios, 1999-04-02, Nr. 30-856.
[13] Meškys L., *supra* note 11.
[14] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 41 str. 3, 4 d. Valstybės žinios. 1995-05-26, Nr. 44-1073.

protingumo principų taikymo imperatyvas skirtas tik teismui, sprendžiančiam ginčą dėl paskirtos ekonominės sankcijos (baudos) teisėtumo ir pagrįstumo, tuo tarpu viešojo administravimo subjektams, kaip pirminiams teisės normų taikytojams, nėra nustatytos įstatyminės pareigos administracinio baudimo funkciją vykdyti inter alia pagal teisingumo ir protingumo imperatyvus, todėl susidaro konfliktinės situacijos, kai verslo subjektui taikomos neadekvačios teisės pažeidimo aplinkybėms ekonominės sankcijos[15].

Alkoholio vartojimo žalą žmogaus sveikatai, o tuo pačiu valstybės ūkiui ir ekonomikai itin plačiai nagrinėjo tiek lietuvių (pvz., Aurelijus Veryga, Mindaugas Štelemėkas), tiek užsienio autoriai (pvz., Peter Anderson, Ben Baumberg ir kt.). A. Veryga, M. Štelemėkas akcentavo, kad alkoholio vartojimo sąlygojamas ligotumas gali būti glaudžiai siejamas su alkoholinių gėrimų suvartojimo kaita, kurią lemia reikšmingi alkoholio kontrolės sistemos pakeitimai[16]. P. Anderson ir B. Baumberg atkreipė dėmesį, kad tokios alkoholio rinkos reguliavimo priemonės kaip alkoholio kaina ir prieinamumas yra efektyvios mažinant alkoholio vartojimo daromą žalą[17]. Deja, administracinės atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus taikymo problemos nėra plačiai diskutuojama tema lietuvių mokslininkų bei tyrinėtojų darbuose. Pvz., Ilona Tamutienė nagrinėjo alkoholio pardavimo kontrolės priemonių veiksmingumą, mažmeninės alkoholio pardavimo priežiūros ir kontrolės problemas bei priėjo išvados, jog Lietuvoje vyrauja reaktyvi alkoholio mažmeninės prekybos priežiūra ir kontrolė, kuri yra nulemta gyventojų skundų dėl nelegalios prekybos ir piktnaudžiavimo alkoholiu keliamos žalos[18].

Nepaisant temos aktualumo, mokslo darbų, kuriuose būtų visapusiškai nagrinėjamos konkrečių alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės normų ir administracinės atsakomybės už jų pažeidimus taikymo problemos, magistro baigiamojo darbo autoriui rasti nepavyko.

Tyrimo objektas. Atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus taikymas.

Tyrimo dalykas. Administracinės atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus taikymo teisiniai pagrindai ir praktika.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Pagrindinis šio darbo tikslas – ištirti administracinės atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus taikymo problemas.

Tikslui įgyvendinti keliami šie uždaviniai:

---

[15] Andruškevičius A. Administracinio baudimo santykiai: teisingumo ir protingumo principų poveikis. Teisė. 2010, 76.

[16] Štelemėkas M., Jaselskytė I., Liutkutė V., Veryga A. Visiškai nuo alkoholio priklausančio ligotumo pokyčiai Lietuvoje 2006-2011 metais. Sveikatos mokslai. 2013, 23 tomas, Nr. 5, p. 29-34.

[17] Anderson P., Baumberg B. Cost benefit analyses of alcohol policy - a primer Prepared for SMART project. November 2010, http://www.alcsmart.ipin.edu.pl/files/cba_alcohol_policy_rev3.pdf [interaktyvus], [žiūrėta 2016-11-21].

[18] Tamutienė I. Alkoholio mažmeninės prekybos priežiūra ir kontrolė Lietuvoje: į problemų sprendimą orientuotos kontrolės link, straipsnis, Viešoji politika ir administravimas, 2014, T. 13, Nr. 3, p. 483-496.

1. Atskleisti valstybinės alkoholio kontrolės teisinius pagrindus ir valstybinę alkoholio kontrolę įgaliotų vykdyti valstybės institucijų kompetenciją taikant administracinę atsakomybę už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus.

2. Išanalizuoti juridinio ir jo vardu veikiančio fizinio asmens atžvilgiu taikomos administracinės atsakomybės santykio problematiką, padarius alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus.

3. Išnagrinėti praktinius administracinės atsakomybės už konkrečius alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus taikymo aspektus, išryškinant tobulintinas puses ir tobulinimo kryptis.

Tyrimo metodai. Magistro baigiamojo darbo rengimo metu buvo taikomi teoriniai ir empiriniai mokslinio tyrimo metodai:

1. Sisteminės analizės. Šis metodas taikytas analizuojant alkoholio apyvartą reglamentuojančias ir administracinę atsakomybę už jų pažeidimus nustatančias teisės normas Lietuvos Respublikos teisinės sistemos kontekste.

2. Dokumentų analizės metodas taikytas siekiant išsiaiškinti praktines juridinio ir fizinio asmens atsakomybės santykio, administracinės atsakomybės už konkrečius alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus taikymo problemas. Didžiausias dėmesys skiriamas specializuotų ir bendrosios kompetencijos teismų praktikos analizei.

3. Lyginamosios analizės metodas taikytas analizuojant ir lyginant specializuotų ir bendrosios kompetencijos teismų praktiką faktinėmis aplinkybėmis panašiose administracinėse ir/ar administracinių teisės pažeidimų bylose.

4. Apibendrinimo metodas buvo taikytas rengiant magistro baigiamojo darbo įvadą bei išvadas.

Darbo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, du pagrindiniai skyriai, smulkesni poskyriai, išvados, 90 pozicijų literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmajame skyriuje „Alkoholio kontrolės teisiniai pagrindai, institucijos ir pažeidimų teisinio vertinimo problemos“ analizuojami valstybinės alkoholio kontrolės pagrindai – t. y. teisės aktai, reglamentuojantys alkoholio apyvartos tvarką ir nustatantys atsakomybę už šios tvarkos pažeidimus, valstybinę alkoholio kontrolę įgaliotų vykdyti valstybės institucijų įgaliojimai ir kompetencija, šių institucijų bendradarbiavimo praktika ir problemos. Antrajame skyriuje „Alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų nuostatos, pažeidimai ir jų vertinimas praktikoje“ analizuojami konkretūs alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimai ir administracinės atsakomybės už jų pažeidimus taikymo problemos. Magistro baigiamojo darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

1. ALKOHOLIO KONTROLĖS TEISINIAI PAGRINDAI, INSTITUCIJOS IR PAŽEIDIMŲ TEISINIO VERTINIMO PROBLEMOS

Alkoholio apyvartos valstybinės kontrolės būtinumas grindžiamas poreikiu mažinti bendrąjį alkoholio suvartojimą, jo prieinamumą, ypač nepilnamečiams, piktnaudžiavimą alkoholiu, jo daromą žalą sveikatai ir ūkiui, nustatyti teisės gaminti, parduoti, įvežti, importuoti ir eksportuoti alkoholio produktus suteikimo ūkio subjektams teisinius pagrindus[19]. Alkoholio kontrolės įstatymas yra pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis valstybinės alkoholio kontrolės principus, tvarką ir įgyvendinimą. Poįstatyminiai teisės aktai padeda įgyvendinti Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatas ir reguliuoja siauresnes alkoholio apyvartos (pvz.: licencijavimo, alkoholio produktų ženklinimo) sritis. Vietos savivaldos institucijų priimti poįstatyminiai teisės aktai dažniausiai numato procedūras mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais licencijavimo, laiko kuriuo leidžiama prekiauti alkoholiniais gėrimais arba neišduoti licencijos verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais nustatymo srityse.

Valstybė, nustatydama atitinkamą teisinį reguliavimą, turi sukurti ir mechanizmą, užtikrinantį teisės normų vykdymą. Pasiekti, kad teisės normos būtų vykdomos galima keliais tarpusavyje sąveikaujančiais būdais: 1) konkrečioje srityje veikiančių subjektų (juridinių ir fizinių asmenų) konsultavimu, metodinės pagalbos teikimu, švietimu ir pan. (t. y. prevenciniais veiksmais); 2) tikrinant, kaip vykdomi teisės aktų reikalavimai (t. y. kontrolės veiksmais); 3) atitinkamų sankcijų taikymu teisės normų nesilaikančių subjektų atžvilgiu (t. y. represiniais veiksmais). Demokratinėje valstybėje sankcijų taikymas laikomas kraštutine priemone, kai teisės normų vykdymo negalima užtikrinti kitais būdais arba jie yra neveiksmingi. Viešojo administravimo įstatymo[20] 36^1 str. 2 d. iš esmės analogiškai numatyta, kad ūkio subjektų veiklos priežiūra apima: 1) ūkio subjektų konsultavimą priežiūrą atliekančio subjekto kompetencijos klausimais ir kitų prevencinių veiksmų, skirtų užkirsti kelią galimiems teisės aktų pažeidimams, atlikimą; 2) ūkio subjektų veiklos patikrinimus; 3) teisės aktų nustatyta tvarka gautos informacijos apie ūkio subjektų veiklą vertinimą; 4) poveikio priemonių ūkio subjektams taikymą įstatymų ir jų pagrindu priimtų kitų teisės aktų nustatyta tvarka. Šiame magistro baigiamajame darbe dėmesys bus skiriamas patikrinimų ir poveikio priemonių taikymo aspektams alkoholio kontrolės srityje.

Administracinė atsakomybė už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus paprastai yra taikoma kompetentingoms institucijoms vykdant ūkio subjektų veiklos priežiūrą ir jos eigoje nustačius atitinkamus pažeidimus. Ūkio subjektų veiklos priežiūros

[19] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 str. 1 d. Valstybės žinios. 1995-05-26, Nr. 44-1073.
[20] Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. Valstybės žinios. 1999-07-09, Nr. 60-1945.

pagrindai reglamentuoti Viešojo administravimo įstatyme, taip pat ūkio subjektų veiklos priežiūrą vykdančių institucijų priimtuose poįstatyminiuose teisės aktuose. Viešojo administravimo įstatymo 36^1 str. 2 d. nustato, kad ūkio subjektų veiklos priežiūra apima ūkio subjektų konsultavimą priežiūrą atliekančio subjekto kompetencijos klausimais ir kitų prevencinių veiksmų, skirtų užkirsti kelią galimiems teisės aktų pažeidimams, atlikimą; ūkio subjektų veiklos patikrinimus; teisės aktų nustatyta tvarka gautos informacijos apie ūkio subjektų veiklą vertinimą; poveikio priemonių ūkio subjektams taikymą įstatymų ir jų pagrindu priimtų kitų teisės aktų nustatyta tvarka[21]. Siekiant visapusiškai išanalizuoti administracinės atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus taikymo problemas, būtina apžvelgti ir procesus, kurių eigoje nustatomi minėti pažeidimai, taigi darbe skirtinas dėmesys ir ūkio subjektų, besiverčiančių alkoholio verslu, veiklos priežiūros sistemai.

Alkoholio kontrolės įstatymo 34 str. 1 d. nustato, kad baudas įmonėms, Europos juridiniams asmenims ir jų filialams, užsienio juridinių asmenų atstovybėms Lietuvos Respublikoje pagal savo kompetenciją turi teisę skirti Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, Valstybinė mokesčių inspekcija, institucija, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota išduoti žemės ūkio kilmės etilo alkoholio importo licencijas, savivaldybių institucijos ir policija.

Pasak Tamutienės I., Lietuvoje vyrauja reaktyvi alkoholio mažmeninės prekybos priežiūra ir kontrolė, nors yra ir proaktyvios kontrolės elementų. Reaktyvi kontrolė yra nulemta gyventojų skundais dėl nelegalios prekybos ir piktnaudžiavimo alkoholiu keliamos žalos[22]. Vyraujanti reaktyvi kontrolė dažniausiai yra nukreipta į pažeidimų išaiškinimą ir atitinkamų administracinio poveikio priemonių taikymą, kurios Alkoholio kontrolės įstatyme yra pakankamai griežtos (minimali bauda už mažiausiai pavojingus pažeidimus yra 144 eurai, didžiausia galima bauda už pavojingiausius reklamos draudimų pažeidimus yra 28962 eurai, be to, kaip papildoma sankcija tam tikrais atvejais yra numatytas ir licencijos galiojimo panaikinimas). Kubiliūtė K. ir Čaplinkskienė I. rekomenduoja papildomai griežtinti bausmes už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus ir plačiau taikyti galimybę riboti pažeidimus padariusiam ūkio subjektui vykdyti licencijuojamą veiklą (pvz., naikinti licencijos verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais galiojimą už vienkartinį alkoholinių gėrimų pardavimą nepilnamečiams)[23].

[21] Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 36^1 str. 2 d. Valstybės žinios. 1999-07-09, Nr. 60-1945.
[22] Tamutienė I., *supra* note 18.
[23] Kubiliūtė K., Čaplinkskienė I. Alkoholio kontrolės politikos vertinimas Lietuvos sveikatos programos įgyvendinimo laikotarpiu (1998-2010 m.). Sveikatos politika ir valdymas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas; 2012.

Nepaisant griežto licencijuojamos veiklos reglamentavimo, valstybės institucijų atliekamos kontrolės procedūros turi būti vykdomos laikantis Viešojo administravimo įstatymo 36^2 str. 1 d. 1 p. įtvirtinto minimalios ir proporcingos priežiūros naštos principo. Šis principas reiškia, kad priežiūrą atliekančių subjektų priežiūros veiksmai privalo būti proporcingi ir tinkami siekiamam tikslui įgyvendinti, proporcingi ūkio subjektų dydžiui ir administraciniams gebėjimams, atliekami siekiant kuo mažiau trikdyti ūkio subjektų veiklą; poveikio priemonės ūkio subjektams taikomos tik tada, kai priežiūros tikslų negalima pasiekti kitu būdu (*ultima ratio*); poveikio priemonės yra proporcingos pažeidimo pobūdžiui ir juo padarytai žalai.

Rizikos vertinimu pagrįstos ūkio subjektų veiklos priežiūros gairių (toliau – Gairės) 2 p. nustato, kad Gairėmis siekiama, kad organizuojant priežiūros institucijų darbą – teikiant metodinę pagalbą ūkio subjektams, stebint ir kontroliuojant, kaip ūkio subjektai laikosi teisės aktuose nustatytų reikalavimų, ir taikant priemones, užtikrinančias tinkamą teisės aktų reikalavimų laikymąsi ir mažinančias galimų pažeidimų skaičių, būtų įgyvendinamas pagrindinis priežiūros tikslas – užtikrinti ūkio subjektų veiklos priežiūrą reglamentuojančiuose teisės aktuose įtvirtintų ir priežiūros institucijos kompetencijai priskirtų visuomenei svarbių vertybių (žmonių ir gyvūnų gyvybė, sveikata, aplinka, rinka, valstybės ir privatus turtas, valstybės įvaizdis ir pan.) apsaugą[24].

Valstybės institucijos, vykdančios ūkio subjektų, besiverčiančių didmenine ir mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais, o taip pat šių gėrimų importu, įvežimu ir gamyba, veiklos priežiūrą, privalo šią priežiūrą vykdyti taip, kad būtų užtikrinama atitinkamų vertybių apsauga. Tačiau pažymėtina, kad pati priežiūra turėtų būti vykdoma proporcingai ir protingai – t. y. stengiantis, kad sukeltų kuo mažesnę administracinę naštą ūkio subjektui. Keltinas klausimas – kokias funkcijas kiekviena iš šešių įgaliotų valstybės institucijų atlieka alkoholio kontrolės srityje, ar nėra dubliuojamos funkcijos ir koks kontrolės modelis būtų optimaliausias siekiant mažiausiai apsunkinti ūkio subjektų veiklą ir efektyviausiai įgyvendinti Alkoholio kontrolės įstatymo tikslą – mažinti bendrąjį alkoholio suvartojimą, jo prieinamumą, ypač nepilnamečiams, piktnaudžiavimą alkoholiu, jo daromą žalą sveikatai ir ūkiui.

Siekdami suprasti prekybos alkoholiu kontrolės ir sankcijų už pažeidimus taikymo problematiką, įvertinti jos veiksmingumą, toliau šiame skyriuje analizuosime administracinės atsakomybės už Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus taikymo fiziniams ir juridiniams asmenims teisinius pagrindus ir praktiką.

[24] Rizikos vertinimu pagrįstos ūkio subjektų veiklos priežiūros gairės, patvirtintos Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. liepos 3 d. įsakymu Nr. 4-432/1R-169.

1.1. Teisės aktai, reglamentuojantys alkoholio apyvartą ir administracinę atsakomybę

Alkoholio kontrolės įstatymo 33 str. 1 d. nustato, kad fiziniai asmenys už Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus atsako Administracinių teisės pažeidimų kodekse[25] ir Baudžiamajame kodekse[26] nustatyta tvarka (kaip minėta – šiame darbe bus aptariamos tik administracinės atsakomybės taikymo problemos). Administracinių teisės pažeidimų kodekso 9 str. 1 d. nustato, kad administraciniu teisės pažeidimu (nusižengimu) laikomas priešingas teisei, kaltas (tyčinis arba neatsargus) veikimas arba neveikimas, kuriuo kėsinamasi į valstybinę arba viešąją tvarką, nuosavybę, piliečių teises ir laisves, į nustatytą valdymo tvarką, už kurį įstatymai numato administracinę atsakomybę. Taigi, akivaizdu, kad už padarytus Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus fiziniai asmenys administracinėn atsakomybėn trauktini Administracinių teisės pažeidimų kodekso nustatyta tvarka. Pažymėtina, kad 2017-01-01 įsigalios naujasis Administracinių nusižengimų kodeksas[27], kuriame keisis atsakomybės už fizinių asmenų padarytus alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus taikymo materialinė pusė – t. y. bus labiau diferencijuota atsakomybė už skirtingus alkoholio apyvartos reikalavimų pažeidimus (pvz., galiojančio Administracinių teisės pažeidimų kodekso 164 str., numatančiame atsakomybę už mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos ar kitų alkoholinių gėrimų pardavimo, laikymo ir gabenimo reikalavimų pažeidimą[28], yra trys dalys, numatančios atsakomybę už trijų skirtingų sudėčių pažeidimus ir nei viena iš šių sudėčių nėra kvalifikuota, tuo tarpu įsigaliosiančio Administracinių nusižengimų kodekso 168 str. jau yra numatytos aštuonios skirtingos mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos ar kitų alkoholinių gėrimų pardavimo, laikymo ir gabenimo reikalavimų pažeidimų sudėtys, be to keturiose iš jų yra numatytas kvalifikuojantis požymis – pakartotinumas[29]). Autoriaus nuomone tai yra teigiamas pokytis, leidžiantis individualiau įvertinti konkretaus pažeidimo ir konkretaus pažeidėjo pavojingumą.

Toliau teisės aktų hierarchijos tvarka trumpai aptarsime pagrindinius Lietuvos Respublikos teisės aktus, reglamentuojančius alkoholio apyvartą.

[25] Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, Valstybės žinios. 1985, Nr. 1-1.
[26] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741.
[27] Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas, TAR, 2015-07-10, Nr. 11216.
[28] Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 164 str., Valstybės žinios. 1985, Nr. 1-1.
[29] Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 168 str., TAR, 2015-07-10, Nr. 11216.

1.1.1. Alkoholio kontrolės įstatymas

Įstatymas, reglamentuojantis alkoholio apyvartos tvarką Lietuvos Respublikoje, yra Alkoholio kontrolės įstatymas, kurio 1 str. 2 d. numatyta, kad šis įstatymas reglamentuoja santykius, susijusius su alkoholio produktų, maisto ir kitų produktų, kuriuose yra etilo alkoholio, gamyba, prekyba, laikymu, gabenimu, įvežimu, importu, eksportu, vartojimu, reklama, rėmimu, ir nustato valstybės alkoholio kontrolės Lietuvos Respublikoje pagrindus.

Aptariamas įstatymas buvo priimtas 1995-04-18 ir laikotarpiu nuo 1995 m. iki 2016 m. buvo keičiamas net 49 kartus, vien per 2015 m. Lietuvos Respublikos Seime buvo užregistruoti 37 Alkoholio kontrolės įstatymo pakeitimo projektai, o per visą šio įstatymo galiojimo laiką buvo užregistruoti net 190 šio teisės akto pakeitimo projektų[30], todėl kyla akivaizdus klausimas – ar ūkio subjektai, kurių veikla yra reglamentuojama šiuo teisės aktu, veiklą vykdo pakankamo teisinio aiškumo ir tikrumo sąlygomis.

Pagrindiniai imperatyvūs draudimai, įpareigojimai ir apribojimai, už kurių nesilaikymą fizinių, o taip pat ir juridinių asmenų atžvilgiu, taikytina administracinė atsakomybė yra suformuluoti šio įstatymo trečiajame skyriuje „Didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais valstybinis reglamentavimas“. Šiame skirsnyje nustatyti esminiai licencijuojamos veiklos reikalavimai (pvz. 16 str. 3 d. suformuluota imperatyvi norma, kad mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais leidžiama verstis tik turint licenciją verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais), pateikta prekybos alkoholiniais gėrimais vietos sąvoka, nustatyti alkoholio produktų pardavimo, įsigijimo, laikymo ir gabenimo reikalavimai (17 str.)[31], nustatyta mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais tvarka (18 str.)[32].

Alkoholio kontrolės įstatymo 31 str. nustatyta, kad valstybės alkoholio kontrolę pagal kompetenciją atlieka ministerijos, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, kitos valstybės institucijos, savivaldybių vykdomosios institucijos, policija, sveikatos priežiūros įstaigos.

Šeštajame skyriuje reglamentuota atsakomybės už Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus taikymo tvarka ir bylų nagrinėjimo procesas. Kaip minėta - fiziniai asmenys už šiuos pažeidimus atsako Administracinių teisės pažeidimų kodekse nustatyta tvarka (33 str. 1 d.), o įmonėms, Europos juridiniams asmenims ir jų filialams, užsienio juridinių asmenų atstovybėms Lietuvos Respublikoje šio įstatymo nustatyta tvarka yra taikomos ekonominės sankcijos (34 str.).

[30] Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų, projektų ir susijusių dokumentų paieškos duomenų bazės duomenys, https://e-seimas.lrs.lt/portal/documentSearch/lt [interaktyvus], [žiūrėta 2016-05-03].
[31] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. Valstybės žinios, 1995-05-26, Nr. 44-1073.
[32] *Ibid*, 18 str.

1.1.2. Didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklės

Didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklės reguliuoja didmeninės prekybos alkoholio produktais ir mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais licencijavimą[33], nustato licencijų rūšis, jas išduodančių institucijų įgaliojimus, licencijuojamos veiklos sąlygas ir licencijų turėtojų pareigas ir teises, licencijų galiojimo sustabdymo ir galiojimo panaikinimo tvarką.

Pažymėtina, kad Administracinių teisės pažeidimų kodekso 173^{12} str. yra numatyta administracinė atsakomybė įmonių vadovams ir (ar) jų vyriausiesiems buhalteriams (buhalteriams) būtent už alkoholio produktų bei tabako gaminių ar susijusių gaminių gamybos, importo ir prekybos licencijavimo tvarkos pažeidimą.

1.1.3. Mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais taisyklės

Mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais taisyklių 1 p. nustatyta, kad jos reguliuoja mažmeninę prekybą alkoholiniais gėrimais[34], šias taisykles sudaro devyni punktai ir šio darbo autoriaus nuomone, minimos taisyklės iš esmės yra perteklinės, nes Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. yra nustatyta analogiška ir netgi detalesnė mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais tvarka, taigi taisyklės nesukuria mažmeninę prekybą alkoholiniais gėrimais vykdantiems asmenims papildomų (Alkoholio kontrolės įstatyme nenumatytų) pareigų ir nesuteikia papildomų teisių, taigi tokių taisyklių reikalingumas teisinėje sistemoje yra diskutuotinas, tuo labiau, kad administracinės atsakomybės fiziniams asmenims už šių taisyklių nesilaikymą realizavimas yra lygiai taip pat sėkmingai įmanomas per tiesioginį Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatų kvalifikuojant administracinius teisės pažeidimus taikymą.

Be abejonės, yra ir daugiau poįstatyminių teisės aktų, reglamentuojančių tam tikrus specifinius veiklos, susijusios su alkoholiu, aspektus, tačiau šiame skyriuje jų atskirai neanalizuosime. Galime daryti išvadą, kad pagrindinis teisės aktas, Lietuvos Respublikoje reglamentuojantis veiklą, susijusią su alkoholiu, yra Alkoholio kontrolės įstatymas, pakankamai detaliai nustatantis šios licencijuojamos veiklos vykdymo tvarką.

[33] Didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 618. TAR, 2014-03-05, Nr. 2671.
[34] Mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 618. TAR, 2014-03-05, Nr. 2671.

1.2. Institucijos, vykdančios valstybinę (valstybės) alkoholio kontrolę

Kaip buvo minėta, valstybė, siekdama užtikrinti teisės normų vykdymą, privalo turėti efektyvią institucijų, vykdančių atitinkamos srities priežiūrą, sistemą, todėl, siekdami atskleisti alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų vertinimo problematiką, privalome išsiaiškinti kokios valstybės institucijos yra įgaliotos vykdyti valstybinę alkoholio kontrolę ir kokia kiekvienos iš jų kompetencija šioje srityje.

1.2.1. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas yra Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstaiga, kuri dalyvauja formuojant valstybės politiką alkoholio kontrolės srityje ir organizuoja jos įgyvendinimą, taip pat kontroliuoja, kaip ūkio subjektai laikosi Alkoholio kontrolės įstatymo[35].

Alkoholio kontrolės įstatymo 34 str. 11, 13, 14 d. nustatyta Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento kompetencija skiriant baudas už šio įstatymo pažeidimus, kuri iš esmės apima visus Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus, išskyrus baudas už alkoholio produktų, neatitinkančių saugos ir kokybės reikalavimų, gamybą ir realizavimą.

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas yra įgaliotas kontroliuoti, kaip juridiniai ir fiziniai asmenys laikosi nustatytosios alkoholio produktų gamybos, prekybos, licencijavimo tvarkos, kaip juridiniai ir fiziniai asmenys laikosi įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimų, susijusių su alkoholio reklamos draudimu ir ribojimu, kaip juridiniai ir fiziniai asmenys laikosi įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimų, susijusių su alkoholinių gėrimų pardavimo ribojimu[36].

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento kompetencija apima itin platų spektrą Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimų – alkoholinių gėrimų pardavimo, laikymo ir gabenimo reikalavimų (Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str.), mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos (Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str.), alkoholinių gėrimų pardavimo skatinimo ribojimo (Alkoholio kontrolės įstatymo 28 str.), alkoholio reklamos ribojimo (Alkoholio kontrolės įstatymo 29 str.) pažeidimai. Nors 2014 m. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas atliko tik 6 procentus visų kontroliuojančių institucijų atliktų patikrinimų, tačiau priėmė net 110

[35] Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas. Valstybės žinios. 1994-08-17, Nr. 63-1231.
[36] Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011-02-23 nutarimu Nr. 244. Valstybės žinios. 2011-03-05, Nr. 28-1331.

nutarimų taikyti ekonomines sankcijas už Alkoholio kontrolės įstatymo reikalavimų pažeidimus ir skyrė baudų už 73200 eurų (2013 m. – už 150964 eurus)[37]. Tokius rezultatus lemia susiklosčiusi praktika, kai kitos valstybinę alkoholio kontrolę įgaliotos vykdyti institucijos perduoda Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentui pagal kompetenciją nagrinėti surinktą informaciją apie ūkio subjektų galimai padarytus Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus (tokia išvada pagrįsta teismų praktikos analize, kurioje sutinkama itin mažai ginčų dėl kitų įgaliotų institucijų taikytų ekonominių sankcijų juridinių asmenų atžvilgiu, tačiau daug fizinių asmenų administracinių teisės pažeidimų bylų, kuriose fiziniai asmenys traukiami administracinėn atsakomybėn už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus pagal, pvz. policijos pareigūnų surašytus administracinių teisės pažeidimų protokolus). Kita vertus, pastebėtina, kad aptariama institucija itin retai taiko administracinę atsakomybę fizinių asmenų atžvilgiu (pvz., 2015 m. administracinių teisės pažeidimų protokolai buvo surašyti tik trims fiziniams asmenims).

Taigi, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas yra valstybės institucija dažniausiai taikanti administracinę atsakomybę už Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus juridinių asmenų atžvilgiu, o taip pat – koordinuojanti kitų įgaliotų valstybės institucijų veiksmus alkoholio kontrolės srityje.

1.2.2. Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba

Alkoholio kontrolės įstatymo 34 str. 10 d. nustatyta, kad Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba skiria baudas už alkoholio produktų, neatitinkančių saugos ir kokybės reikalavimų, gamybą ir realizavimą, taip pat už kitus šios institucijos kompetencijai priskirtus pažeidimus. Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba yra Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstaiga. Tarnyba dalyvauja formuojant valstybės politiką maisto saugos, kokybės, ženklinimo, informacijos apie prekes, įskaitant kainų nurodymą, teikimo ir kitų privalomųjų reikalavimų laikymosi, maisto, vartotojų teisių apsaugos maisto ir su maistu susijusių paslaugų teikimo srityse ir šią politiką įgyvendina[38].

Taigi pagrindinė Maisto ir veterinarijos tarnybos kompetencijos sritis vykdant valstybinę alkoholio kontrolę ir taikant administracinę atsakomybę už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus – alkoholio produktų saugos ir ženklinimo reikalavimų pažeidimai, kurie dažniausiai yra susiję su alkoholio produktų atsekamumo, saugos, ženklinimo reikalavimų

[37] Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento Tabako ir alkoholio kontrolės skyriaus 2014 m. veiklos ataskaita (http://old.ntakd.lt/files/kontrole/patikrinimai/2014_ataskaita.pdf), [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-14].
[38] Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000-06-28 nutarimu Nr. 744. Valstybės žinios. 2000-06-30, Nr. 53-1537.

kontrole, t. y. Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos veikla alkoholio kontrolės srityje yra orientuota į teisės aktų pažeidimus, kuriais didžiausia grėsmė keliama vartotojų sveikatai ir teisei gauti teisingą informaciją apie maisto produktų (šiuo atveju – alkoholinių gėrimų) kokybę, sudėtį, gamintoją, tinkamumo vartoti terminą ir kt.

Valstybinės maisto veterinarijos struktūra (visų Lietuvos Respublikos savivaldybių teritorijose veikiantys teritoriniai padaliniai) ir veiklos specifika (pagal kompetenciją kontroliuoja visų maisto tvarkymu užsiimančių fizinių ir juridinių asmenų veiklą, tačiau kompetencija alkoholio kontrolės srityje iš esmės apsiriboja ženklinimo ir kokybės reikalavimų pažeidimais) lemia, kad ši institucija atlieka daugiausiai patikrinimų alkoholio kontrolės srityje (2014 m. atliko 5189 patikrinimus, t. y. 65 procentus visų įgaliotų institucijų atliktų patikrinimų), tačiau nustato itin nedaug šios srities pažeidimų (2012 m. – 21 pažeidimas, 2013 m. – 2 pažeidimai, 2014 m. – 4 pažeidimai)[39].

1.2.3. Valstybinė mokesčių inspekcija

Alkoholio kontrolės įstatymo 34 str. 12 d. nustatyta gana plati Valstybinės mokesčių inspekcijos kompetencija skiriant baudas už šio įstatymo pažeidimus, tačiau praktikoje Valstybinė mokesčių inspekcija daugiausiai nustato pažeidimus, susijusius su alkoholinių gėrimų pardavimo, laikymo ir gabenimo reikalavimų nesilaikymu (Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. reikalavimų pažeidimai) ir mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos (numatyti Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. reikalavimų pažeidimai) nesilaikymu. Valstybinė mokesčių inspekcija 2012 m. nustatė 25 pažeidimus, 2013 m. – 19 pažeidimų, 2014 m. – 46 pažeidimus.

Tokius rezultatus taip pat lemia Valstybinės mokesčių inspekcijos, kaip mokesčių administratoriaus veiklos specifika, kuri daugiausiai yra orientuota į teisės pažeidimų, kuriais gali būti daroma žala valstybės mokesčių sistemai, atskleidimą.

1.2.4. Policija

Alkoholio kontrolės įstatymo 34 str. 11 d. nustatyta, kad policija gali skirti baudas už alkoholinių gėrimų pardavimo, laikymo ir gabenimo reikalavimų (įvairūs Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. reikalavimų pažeidimai), mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos (numatyti Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. reikalavimų pažeidimai), taip pat už savivaldybių

[39] Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento Tabako ir alkoholio kontrolės skyriaus 2014 m. veiklos ataskaita (http://old.ntakd.lt/files/kontrole/patikrinimai/2014_ataskaita.pdf), [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-14].

tarybų nustatytų prekybos alkoholiniais gėrimais švenčių ir masinių renginių dienomis ribojimų ar draudimų pažeidimus.

Įstatymų leidėjas policijai suteikė plačią kompetenciją skiriant baudas už Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus, be to, pažymėtina, kad policija nustato daugiausiai fizinių asmenų padarytų alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų, nes policijos pareigūnai turi itin plačius įgaliojimus, kuriuos jiems suteikia Lietuvos Respublikos policijos įstatymas[40] ir Administracinių teisės pažeidimų kodeksas[41]. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento pateiktais duomenimis, per 2012 m. Lietuvos Respublikoje iš viso buvo nustatyti 254 fizinių asmenų padaryti administraciniai pažeidimai, atsakomybė už kuriuos numatyta Administracinių teisės pažeidimų kodekso 164 str. (mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos ar kitų alkoholinių gėrimų pardavimo, laikymo ir gabenimo reikalavimų pažeidimas), atitinkamai 2013 m. – 213 pažeidimų, 2014 m. – 208 pažeidimai, 2015 m. – 198 pažeidimai (absoliučią daugumą šių administracinių teisės pažeidimų nustatė policijos pareigūnai). Tuo tarpu kitais viešai skelbiamais duomenimis, 2012 m. policijos įstaigos atliko 1919 ūkio subjektų, vykdančių veiklą, susijusią su alkoholiu ir/ar tabaku, patikrinimų ir nustatė 193 su alkoholiu ir/ar tabaku susijusius pažeidimus, 2013 m. – atliko 1240 patikrinimų ir nustatė 197 pažeidimus, 2014 m. – atliko 1112 patikrinimų ir nustatė 136 pažeidimus, pvz., 2014 m. policijos įstaigos atliko 14 procentų visų kontroliuojančių institucijų atliktų ūkio subjektų patikrinimų[42] tabako ir alkoholio kontrolės srityje.

Deja, viešai neskelbiami duomenys apie tai kiek kartų policijos įstaigos taikė ekonomines sankcijas ūkio subjektų atžvilgiu ir kiek kartų už atitinkamus pažeidimus buvo taikyta administracinė atsakomybė fizinių asmenų atžvilgiu, taigi nėra galimybės tiksliai palyginti, ar visada policijos įstaigos naudojasi Alkoholio kontrolės įstatymo suteiktais įgaliojimais taikyti ekonomines sankcijas ūkio subjektų atžvilgiu arba surinktą informaciją apie alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus, perduoti nagrinėti Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentui. Kita vertus, atsižvelgiant į tai, kad Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas viešai skelbia nustatytų ūkio subjektų padarytų pažeidimų, susijusių su alkoholio ir tabako apyvarta skaičių, o per metus nustatytų fizinių asmenų padarytų mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos ar kitų alkoholinių gėrimų pardavimo, laikymo ir gabenimo reikalavimų pažeidimų skaičius, yra didesnis, tai galima daryti išvadą, kad ne visais atvejais, kai nustatomas fizinio asmens padarytas administracinis teisės pažeidimas, yra taikoma ekonominė sankcija ir ūkio subjektui. Autoriaus nuomone, tokia tendencija yra neigiamas

[40] Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. Valstybės žinios. 2000-10-27, Nr. 90-2777.
[41] Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Vyriausybės žinios, 1985-01-01, Nr. 1-1.
[42] Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento Tabako ir alkoholio kontrolės skyriaus 2014 m. veiklos ataskaita (http://old.ntakd.lt/files/kontrole/patikrinimai/2014_ataskaita.pdf), [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-14].

reiškinys, nes sudaro prielaidas tam tikrais atvejais ūkio subjektams išvengti administracinės atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus (reikėtų paminėti, kad atskirais atvejais, kai administracinį teisės pažeidimą padaro individualios įmonės savininkas, atsakomybė pasirinktinai taikoma tik fiziniam arba tik juridiniam asmeniui, tačiau pateikiamoje statistikoje tokių atvejų skaičiaus įvertinti nėra galimybių).

Vertėtų paminėti, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 34 str. 14 d. yra nustatyta ir savivaldybių institucijų kompetencija skiriant baudas už Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus, kuri, autoriaus nuomone, yra per siaura ir apsiriboja tik išorinės alkoholio reklamos pažeidimais, be to autoriui nepavyko rasti duomenų, patvirtinančių, kad savivaldybių institucijos kada nors būtų pasinaudojusios šiuo įgaliojimu.

Apibendrinant darytina išvada, kad valstybinę alkoholio kontrolę vykdančios institucijos šią kontrolę vykdo pagal savo veiklos specifiką ir kompetenciją. Policija yra daugiausiai pažeidimų, susijusių su alkoholio apyvarta, išaiškinanti institucija (tai lemia teritorinė policijos įstaigų struktūra ir platūs įgaliojimai atskleidžiant ir tiriant įvairius – ne tik alkoholio kontrolės srityje – teisės pažeidimus, tačiau policijos įstaigos vangiai naudojasi įgaliojimais taikyti ekonomines sankcijas ūkio subjektų atžvilgiu (susiklosčiusi praktika perduoti informaciją nagrinėti ir taikyti ekonomines sankcijas juridinių asmenų atžvilgiu Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentui). Tuo tarpu Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba dėl savo veiklos specifikos atlieka itin daug patikrinimų, tačiau nustato palyginti mažai pažeidimų. Vienas iš pagrindinių uždavinių, padėsiančių efektyviau įgyvendinti Alkoholio kontrolės įstatymo tikslą, autoriaus nuomone, yra siekti, kad visais atvejais, kai yra nustatomi alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimai, fiziniai ir juridiniai asmenys būtų traukiami administracinėn atsakomybėn. Manytina, kad tam institucijos turėtų bendrai atlikti gilesnę situacijos analizę ir vystyti glaudesnį bendradarbiavimą (pvz., bendrų policijos ir Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento patikrinimų metu, pasinaudojant institucijų praktika, patirtimi ir resursais, būtų itin efektyviai taikoma administracinė atsakomybė fizinių ir juridinių asmenų atžvilgiu).

2. ALKOHOLIO APYVARTĄ REGLAMENTUOJANČIŲ TEISĖS AKTŲ NUOSTATOS, PAŽEIDIMAI IR JŲ VERTINIMAS PRAKTIKOJE

Kaip minėta, alkoholio produktai priskiriami specialiesiems gaminiams, kurių apskaitai, gamybai, įvežimui, importui, eksportui, prekybai ir vartojimui pagal Alkoholio kontrolės įstatymą ir kitus įstatymus bei teisės aktus taikomas ypatingas valstybinio reglamentavimo režimas, todėl alkoholio verslas yra licencijuojama veikla, kuri turi būti vykdoma itin atsakingai.

Šiame skyriuje aptarsime dažniausiai padaromus Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus ir juridinių asmenų atsakomybės už šiuos pažeidimus taikymo praktiką. Pažymėtina, kad Administracinių bylų teisenos įstatymo[43] 15 str. 3 d. numatyta, kad į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimuose ir nutartyse pateikiamus įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimus atsižvelgia valstybės ir kitos institucijos, kiti asmenys, taikydami tuos pačius įstatymus ir kitus teisės aktus, todėl šiame magistro baigiamajame darbe daugiausiai analizuosime Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką, susijusią su nagrinėjama sritimi. Taip pat turėtume atkreipti dėmesį į tai, kad valstybinę alkoholio kontrolę vykdančių valstybės institucijų nutarimai dėl ekonominių sankcijų juridinių asmenų atžvilgiu taikymo yra skundžiami apygardų administraciniams teismams, taigi juridinių asmenų administracinės atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus taikymo praktika yra specializuotų (administracinių) teismų kompetencijoje, o fizinių asmenų padarytų administracinių teisės pažeidimų bylas dėl mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos ar kitų alkoholinių gėrimų pardavimo, laikymo ir gabenimo reikalavimų pažeidimų nagrinėja bendrosios kompetencijos teismai, taigi kyla du klausimai: ar visais atvejais yra formuojama analogiška pažeidimų vertinimo praktika ir koks yra juridinio ir fizinio asmens (darbuotojo) administracinės atsakomybės santykis.

2.1. Juridinio ir fizinio asmens atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus santykis

Šiame poskyryje aptarsime juridinių asmenų (ūkio subjektų) ir fizinių asmenų (darbuotojų) atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus santykį.

[43] Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Valstybės žinios. 1999-02-03, Nr. 13-308.

Juridinio asmens kaltė už Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus turi tam tikrų ypatumų – juridinis asmuo, kaip dirbtinai sukurtas teisės subjektas, pats negali padaryti įstatyme uždraustos veikos, todėl jis visuomet atsako už savo atstovo ar darbuotojo (fizinio asmens) padarytą pažeidimą[44]. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra nurodęs, jog juridinio asmens, kaip teisinių santykių subjekto ir atsakomybės subjekto, specifika lemia ir tai, kad juridinio asmens veikla yra neatsiejama nuo fizinio asmens, veikiančio to juridinio asmens vardu, veiklos, todėl juridinio asmens kaltė taip pat yra susijusi su fizinio asmens, veikiančio to juridinio asmens vardu ir jo naudai ar interesais, nusikalstama veika[45]. Taigi, iš pirmo žvilgsnio galėtume padaryti klaidingą išvadą, kad juridinio asmens, vykdančio mažmeninę prekybą alkoholiniais gėrimais (ar kitą veiklą, susijusią su alkoholiu) kaltė turėtų būti siejama su šio juridinio asmens vardu veikusio darbuotojo kalte ir patraukimo administracinėn atsakomybėn prasme, tačiau taip nėra, nes ūkio subjektas yra savarankiškas teisinių santykių dalyvis ir yra atsakingas už atitinkamų teisės aktų laikymąsi prekybos vietoje, kurioje jis vykdo savo ekonominę veiklą, o jo teisinė atsakomybė nėra atskiriama arba kokiu nors būdu atribojama nuo jo darbuotojų veiksmų, kurie yra (buvo) atliekami prekybos vietoje. Tai reiškia, kad ūkio subjekto darbuotojų veiksmai Alkoholio kontrolės įstatymo požiūriu, yra laikytini paties šio ūkio subjekto veiksmais[46]. Taigi, galime daryti išvadą, kad juridinio asmens kaltė yra neabejotinai sąlygota jo darbuotojo veiksmų, tačiau, kita vertus, ji yra atribota nuo jo darbuotojo (fizinio asmens) kaltės dėl administracinio teisės pažeidimo padarymo konstatavimo fakto. Pagal Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo suformuotą praktiką, net ir esant toms pačioms aplinkybėms konkrečioje byloje, ekonominės sankcijos ūkio subjektams gali būti taikomos nepriklausomai nuo to, ar atitinkami fiziniai asmenys buvo patraukti administracinėn atsakomybėn už administracinius teisės pažeidimus. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas vienoje iš administracinių bylų nesutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, jog ekonominių sankcijų taikymas pagal Alkoholio kontrolės įstatymą nėra galimas, nes už administracinį teisės pažeidimą nebuvo patrauktas administracinėn atsakomybėn įmonės darbuotojas[47]. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas toje pačioje byloje pažymėjo, kad Alkoholio kontrolės įstatymas, kaip specialus aktas, reglamentuojantis klausimus, susijusius su ekonominių sankcijų taikymu, numato savarankišką atsakomybę subjektams, kurie verčiasi alkoholinių gėrimų pardavimu, tarp jų ir juridiniams asmenims. Taigi, ekonominės sankcijos ūkio subjektams gali būti taikomos nepriklausomai nuo to, ar atitinkami

[44] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. kovo 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A[15]-39/2005.
[45] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas.
[46] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugpjūčio 5 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-351-13, Administracinė jurisprudencija. 2013, 26, p. 325-342.
[47] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. rugsėjo 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-62-2928-11.

fiziniai asmenys (jų darbuotojai) buvo patraukti administracinėn atsakomybėn už administracinius teisės pažeidimus, o įgaliotos valstybės institucijos ir teismai, priimantys sprendimus bylose dėl ekonominių sankcijų taikymo juridinių asmenų atžvilgiu, nėra įpareigoti savo priimamų sprendimų sieti su ūkio subjektų darbuotojų kaltės konstatavimu administracinių teisės pažeidimų bylose (pvz., vienoje iš bylų Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad pareiškėjas nepagrįstai teigia, jog atsakovas turėjo atidėti konkrečios bylos nagrinėjimą iki bendrosios kompetencijos teismas priims nutarimą jo darbuotojo administracinio teisės pažeidimo byloje[48]). Dar griežiau Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pasisakė kitoje Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimo byloje, kurioje teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad Administracinių bylų teisenos įstatymo 58 str. 2 d. nustatyta, kad faktai, nustatyti įsiteisėjusiu teismo sprendimu vienoje administracinėje ar civilinėje byloje, iš naujo neįrodinėjami nagrinėjant kitas administracines bylas, kuriose dalyvauja tie patys asmenys. Tačiau tuo pačiu sprendime pažymėjo, kad administracinio ginčo byloje pareiškėjas yra įmonė, atsakovas – valstybės institucija, o administracinio teisės pažeidimo byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl fizinio asmens administracinės atsakomybės. Remdamasi šiais argumentais teisėjų kolegija padarė išvadą, jog bendrosios kompetencijos teismo nutarimas administracinio teisės pažeidimo byloje neturi prejudicinės galios nagrinėjamoje administracinėje byloje, dėl ekonominės sankcijos taikymo įmonės atžvilgiu, nes bylose skiriasi dalyvaujantys asmenys, be to administracinėje byloje sprendžiamas savarankiškas klausimas, ar juridinis asmuo tinkamai vykdė Alkoholio kontrolės įstatyme įtvirtintą pareigą[49]. Autoriaus nuomone, tokia praktika yra pagrįsta, nes administracinių teisės pažeidimų ir administracinėse bylose dėl ekonominių sankcijų taikymo sprendžiamas visiškai kito atsakomybės subjekto kaltės klausimas, be to juridinių asmenų kaltė yra specifinė.

Kita vertus, tam tikrais atvejais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas laikosi ir kitokios nuomonės – nagrinėdama vieną iš administracinių bylų teisėjų kolegija pasisakė, kad iš administracinio teisės pažeidimo bylos matyti, kad įmonės darbuotojo veiksmuose bendrosios kompetencijos teismas nenustatė administracinio teisės pažeidimo įvykio ir sudėties, dėl šių veiksmų darbuotojo nepatraukė administracinėn atsakomybėn, todėl juo konstatuotos faktinės aplinkybės yra reikšmingos ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nagrinėjamai administracinei bylai[50].

Taigi kyla klausimas – kokiais atvejais yra pagrindas atsižvelgti į fizinio asmens administracinio teisės pažeidimo byloje nustatytas konkretaus administracinio teisės pažeidimo

[48] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugpjūčio 5 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-351-13. Administracinė jurisprudencija. 2013, 26, p. 325-342.
[49] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. balandžio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-123-13.
[50] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. kovo 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-90-14.

aplinkybes, o kada tokio pagrindo nėra. Autoriaus nuomone tam tikrais atvejais galėtų susidaryti prieštaringos situacijos, kai skirtingų kompetencijų (bendrosios praktikos ir specializuoti, t. y. administraciniai) teismai lygiagrečiai formuotų kardinaliai skirtingų reikalavimų tam tikrai veiklai (pvz., mažmeninei prekybai alkoholiu) vertinimo praktiką, tačiau sprendžiant šią problemą būtina atsižvelgti į juridinio asmens atsakomybės specifiką, kuri suponuoja aukštesnį juridinio asmens atsakomybės laipsnį už jo organizuojamą veiklą. Pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje yra atmesti net ir tokie juridinių asmenų argumentai, kad įmonės darbuotojai sąmoningai, t. y. norėdami pakenkti įmonei, veikė priešingai juridinio asmens (darbdavio) interesams. Vienoje iš bylų, kurioje įmonė teigė, kad alkoholinius gėrimus draudžiamu laiku pardavusi barmenė sąmoningai ir tyčia veikė priešingai įmonės interesams, viršijo jai suteiktus darbinius įgaliojimus, todėl, juridinio asmens nuomone, tokie savavališki barmenės veiksmai negali užtraukti atsakomybės darbdaviui, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas šiuos argumentus atmetė[51] ir akcentavo, kad ūkio subjekto darbuotojų, kurie pagal atitinkamas darbo sutartis darbdavio vardu vykdo šią veiklą, vykdoma veikla laikytina paties ūkio subjekto veikla ir paaiškino, kad toks Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatų aiškinimas teismų praktikoje grindžiamas: 1) poreikiu užtikrinti įstatymo saugomas vartotojų teises, 2) užtikrinti būtinumą tokį produktą pardavinėjančiam subjektui laikytis aukštesnių atidumo ir rūpestingumo standartų, kad nebūtų padaryta žala žmogaus sveikatai ir gyvybei. Vertėtų paminėti, kad juridinio asmens kaltė dėl alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų, dažniausiai pasireiškia arba netinkamu (neatsargi kaltės forma) arba tikslingai neteisėtu (tyčinė kaltės forma) įmonės veiklos organizavimu (pvz., ūkio subjektas tikslingai siekia vykdyti prekybą alkoholiniais gėrimais išsinešimui uždraustu paros laiku ir tam imasi tam tikrų organizacinių priemonių – imituoja viešojo maitinimo veiklą arba siekdamas nuslėpti alkoholio pardavimo faktus tikslingai neapskaito gautų už alkoholį pajamų nustatyta tvarka ir pan.), taigi teisės aktus pažeidžianti juridinio asmens veikla kelia sąlyginai didesnę grėsmę Alkoholio kontrolės įstatymo saugomiems gėriams, negu atskiro darbuotojo neteisėti ar neatsakingi veiksmai, o tai suponuoja aukštesnį juridinio asmens, kaip veiklą organizuojančio darbdavio, atsakomybės lygį, nei jo naudai ir interesais dirbančio darbuotojo.

Taip pat tikslinga atskirai aptarti individualios įmonės ir jos savininko administracinės atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus taikymo problematiką. Šiuo klausimu Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija 2005-03-23 sprendime administracinėje byloje Nr. A^{15}-39/2005 pažymėjo, kad juridinis asmuo, kaip dirbtinai sukurtas teisės subjektas, pats negali padaryti įstatyme uždraustos veikos,

[51] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. lapkričio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-492-2209-13.

todėl jis visuomet atsako už savo atstovo ar darbuotojo (fizinio asmens) padarytą pažeidimą. Teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad nustačius neteisėtos veikos tapatumo faktą, būtina patikrinti, ar atsakomybėn traukiamas fizinis ir juridinis asmenys realiai nėra tapatūs, t. y. reikia atsakyti į klausimą, ar skiriant nuobaudą juridiniam asmeniui šios nuobaudos pasekmės neteks tam pačiam asmeniui, kuris už tą patį pažeidimą jau buvo baustas kaip fizinis asmuo[52]. Būtent tokia teisinė situacija galima skiriant administracines nuobaudas juridiniam asmeniui – individualiai įmonei ir fiziniam asmeniui – individualios įmonės savininkui. Šioje byloje teismas taip pat pažymėjo, kad administracinės nuobaudos ir ekonominės sankcijos paskirtis sietina su pažeidėjo nubaudimu bei bendrąja ir specialiąja prevencija ir akcentavo, kad tiek nubaudimo elementas, tiek ir specialioji prevencija yra nukreipti į pažeidėjo valią, todėl būtina nustatyti, ar individualios įmonės savininko (t. y. fizinio asmens) ir individualios įmonės (t. y. juridinio asmens) valia yra vieninga. Teismo vertinimu, norint už tą pačią veiką patraukti administracinėn atsakomybėn fizinį ir juridinį asmenis, būtina nustatyti skirtingas ir savarankiškas šių asmenų valias. Teismas atkreipė dėmesį ir į ekonominės sankcijos (kaip ir administracinės nuobaudos – baudos) paskirtį, kuri yra – nubausti pažeidimą padariusi asmenį sukeliant jam turtinio pobūdžio praradimus, todėl kita, teismo vertinimu, svarbi teisinė aplinkybė sietina su paskirtos ekonominės sankcijos (baudos) poveikiu traukiamų atsakomybėn fizinio asmens ir juridinio asmens nuosavybei. Reziumuodamas teismas pasisakė, kad siekiant išvengti „non bis in idem“ principo pažeidimo, reikia įsitikinti, kad turtinių sankcijų taikymo neigiami padariniai nepaveikia ir negali paveikti vieno ir to paties asmens nuosavybės. Priešingu atveju, teismo nuomone, asmuo, pakartotinai patiriantis neigiamo pobūdžio turtinius padarinius, būtų baudžiamas antrą kartą. Ši 2005 m. suformuota Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika yra aktuali ir privaloma ekonomines sankcijas taikančioms valstybės institucijoms iki šiol. Autoriaus nuomone, problema ta, kad nei įstatymų leidėjas, nei teismas neišaiškino kurio iš asmenų atsakomybei turėtų būti taikomas prioritetas. Šis klausimas aktualus dėl to, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 34 str.[53] nustatytų ekonominių sankcijų, taikomų juridiniams asmenims, dydžiai gerokai viršija administracinių nuobaudų, taikomų fiziniams asmenims, dydžius. Taigi, kyla grėsmė, kad analogiškos teisinės situacijos (analogiški alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimai) vien nuo pažeidimą fiksuojančio ar jo tyrimą atliekančio pareigūno valios gali būti įvertinti nepagrįstai skirtingai ir sukelti visiškai kitokio masto materialines pasekmes pažeidėjui (pvz., alkoholinių gėrimų pardavimo nepilnamečiui atveju: nuo

[52] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005-03-23 sprendimas administracinėje byloje Nr. A[15]-39/2005.
[53] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 str., Valstybės žinios, 1995-05-26, Nr. 44-1073.

14 – 28 eurų dydžio administracinės baudos[54] individualios įmonės savininkui iki 289 – 868 eurų dydžio ekonominės sankcijos[55] individualiai įmonei).

Autoriaus nuomone, atsižvelgiant į šiame poskyryje aptartos Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos skirtingumą, fizinio ir juridinio asmens atsakomybės santykio (prejudicinio ryšio) klausimas turėtų būti sprendžiamas atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes, tačiau turėtų būti įvertinama tai, kad licencijuojamą veiklą vykdančiam juridiniam asmeniui keliami aukštesni rūpestingumo ir atidumo standartai. Autoriaus nuomone, praktikoje yra įmanomos teisinės situacijos, kuriose kiltų rimtų abejonių dėl fizinio asmens (darbuotojo) kaltės Administracinių teisės pažeidimų kodekso taikymo prasme, tačiau būtų akivaizdi juridinio asmens kaltė Alkoholio kontrolės įstatymo taikymo prasme (pvz., tais atvejais, jei darbuotojo darbo vieta būtų techniškai įrengta taip, kad jis neturėtų objektyvios galimybės įsitikinti alkoholį perkančio pirkėjo blaivumu – tiesiogiai bendrauti su pirkėju, stebėti pirkėjo elgesį ir pan., atsakomybėn neabejotinai turėtų būti traukiamas netinkamai veiklą organizavęs juridinis asmuo). Taigi, galima konstatuoti, kad teismų praktikoje juridinio asmens atsakomybė yra normatyvinė – jis atsako už tai, kad jo vardu, naudai ir interesais veikiantys darbuotojai laikytųsi alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų.

2.2. Alkoholinių gėrimų įsigijimo, laikymo, prekybos jais reikalavimai ir atsakomybė

Alkoholio produktų pardavimo, įsigijimo, laikymo ir gabenimo reikalavimai yra nustatyti Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. Šiame skirsnyje analizuosime dažniausius šių reikalavimų pažeidimus, subjektus, kurių atžvilgiu už šiuos pažeidimus gali būti taikoma administracinė atsakomybė, pažeidimų objektyviąją ir subjektyviąją puses, atsakomybę.

2.2.1. Alkoholio produktų pardavimo, laikymo, gabenimo reikalavimai ir atsakomybė

Pagrindiniai alkoholio produktų pardavimo, laikymo ir gabenimo reikalavimai yra nustatyti Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 1 – 4 d. Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 1 d. yra nustatyti alkoholio produktų pardavimo, o 2 d. – alkoholio produktų laikymo ir gabenimo draudimai. Šiuos draudimus analizuosime bendrai, nes Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, aiškindamas akcizinių prekių laikymo ir prekybos sąvokas sisteminiu teisės aiškinimo metodu, yra pažymėjęs, kad alkoholiniai gėrimai prekybos vietoje yra laikomi vienu tikslu – juos

[54] Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 164 str. 3 d., Vyriausybės žinios, 1985-01-01, Nr. 1-1.
[55] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 str. 4 d., Valstybės žinios, 1995-05-26, Nr. 44-1073.

parduoti, todėl alkoholinių gėrimų laikymo turint tikslą juos parduoti prasmė (tuo atveju, kai šie produktai gauti ir laikomi jų prekybos vietose) sutampa su tokių produktų laikymu taikymo prasme[56], tai reiškia, kad pažeidimų kvalifikacijai pagal Alkoholio kontrolės įstatymo straipsnius, numatančius apribojimus alkoholinių gėrimų pardavimui (pvz., draudimas parduoti alkoholinius gėrimus, kurie nustatyta tvarka nepaženklinti nustatyto pavyzdžio banderolėmis), užtenka nustatyti tokių gėrimų laikymo prekybos vietoje faktą ir nėra būtina atskirai įrodinėti šių prekių pardavimo fakto, nes jis iš esmės yra preziumuojamas. Kita vertus, aktualioje teismų praktikoje jau yra akcentuojama valstybės institucijų pareiga surinkti duomenis apie tam tikrus požymius, rodančius, kad alkoholiniai gėrimai prekybos/viešojo maitinimo vietoje yra laikomi būtent turint tikslą jais prekiauti. 2016 m. išnagrinėtoje administracinėje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pasisakė, kad pirmosios instancijos teismo išvada, jog kvalifikuojant pareiškėjo pažeidimą pagal Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 1 d. (dėl prekybos) neturėjo būti nustatytas realus alkoholinių gėrimų pardavimo faktas, nėra pakankamai pagrįsta. Nesant nustatyto realaus alkoholinių gėrimų pardavimo fakto, daryti vienareikšmišką išvadą dėl prekybos alkoholiniais gėrimais galima būtu tuo atveju, jei byloje būtu surinkta įrodymų apie pareiškėjo turimą tikslą prekiauti kavinėje laikomais alkoholiniais gėrimais (parduodamo alkoholinio gėrimo kainos nustatymas, alkoholinių gėrimų įtraukimas į kavinės meniu, alkoholinių gėrimų eksponavimas prekybos vietoje, didelis laikomų alkoholinių gėrimų kiekis ar pan.). Tuo tarpu nagrinėjamoje byloje tokių ar panašių faktų nėra nustatyta, todėl vienareikšmiška išvada jog pareiškėjas prekiavo alkoholiniais gėrimais negalima. Visos kylančios abejonės vertintinos pareiškėjo naudai, todėl konstatuotina, jog byloje nėra surinkta pakankamai įrodymų, patvirtinančių prekybos alkoholio produktais faktą, dėl to pareiškėjo veika nepagrįstai kvalifikuota pagal Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 1 d. 2 ir 11 punktus[57]. Taigi, kaip matome, teismų praktika nagrinėjant alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų bylas nėra statiška, o jos tendencijos leidžia manyti, kad teismai kelia vis aukštesnius reikalavimus valstybės institucijoms renkant įrodymus dėl alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų. Autoriaus nuomone, tai yra teigiamas faktorius, užtikrinantis tinkamą ūkio subjektų ir valstybės interesų pusiausvyrą.

[56] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007-12-18 nutartis administracinėje byloje Nr. A^{11}-1186/2007, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012-09-12 nutartis administracinėje byloje Nr. A^{858}-2241/2012.
[57] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. balandžio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-737-525/2016.

Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 1 d. nustatyti apribojimai Lietuvos Respublikoje parduodamiems alkoholiniams gėrimams[58], o 17 str. 2 d. – laikomiems ir gabenamiems alkoholiniams gėrimams[59].

Kaip matome, alkoholinių gėrimų pardavimo, laikymo ir gabenimo apribojimus (draudimus) galima suskirstyti į tokias grupes – 1) draudimai susiję su parduodamų, laikomų ir gabenamų alkoholinių gėrimų įsigijimą patvirtinančių dokumentų ir licencijų turėjimu, 2) draudimai susiję su parduodamų, laikomų ir gabenamų alkoholinių gėrimų kokybės reikalavimais ir tai patvirtinančiais dokumentais, 3) draudimai, susiję su alkoholinių gėrimų nustatyto ženklinimo reikalavimais, 4) kiti išimtinai tik fiziniams asmenims taikomi draudimai. Šiame darbe analizuosime dažniausius[60] pažeidimus, susijusius su parduodamų, laikomų ir gabenamų alkoholinių gėrimų įsigijimą patvirtinančių dokumentų turėjimu (t. y. Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 1 d. 2, 12 p., 2 d. 2, 10 p.).

Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 1 d. 2, 12 p., 2 d. 2, 10 p. imperatyviai numato, kad ūkio subjektams draudžiama laikyti, parduoti ar gabenti alkoholinius gėrimus, neturint juridinę galią turinčių privalomų tų alkoholinių gėrimų įsigijimo (gabenimo) dokumentų, be to šie dokumentai visada turi būti saugomi alkoholinių gėrimų prekybos (laikymo) vietoje ir pateikiami

[58] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 1 d. nustatyta, kad Lietuvos Respublikoje parduoti draudžiama: 1) alkoholio produktus be Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka išduotų alkoholio produktų atitiktį patvirtinančių dokumentų; 2) alkoholio produktus, kurie neįrašyti į licencijas juos gaminti, importuoti, parduoti, ir alkoholio produktus neturint juridinę galią turinčių privalomų tų produktų įsigijimo arba gabenimo dokumentų; 3) alkoholinius gėrimus (išskyrus alų, alaus mišinius su nealkoholiniais gėrimais ir natūralios fermentacijos sidrą, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 7,5 procento), nepaženklintus Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka specialiais ženklais – banderolėmis; 4) alkoholinius gėrimus, kurie pagaminti naudojant ne žemės ūkio kilmės etilo alkoholį; 5) alkoholio produktus, kurių saugos ir (ar) kokybės rodikliai neatitinka Lietuvos Respublikoje galiojančių reikalavimų; 6) alkoholinius gėrimus, kurių ženklinimas neatitinka Lietuvos Respublikoje galiojančių reikalavimų; 7) falsifikuotus alkoholio produktus; 8) naminius alkoholinius gėrimus; 9) etilo alkoholį fiziniams asmenims, išskyrus nedenatūruotą žemės ūkio kilmės etilo alkoholį, parduodamą fiziniams asmenims vaistinėse Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – Sveikatos apsaugos ministerija) nustatyta tvarka; 10) kontrabandinius alkoholio produktus; 11) alkoholio produktus neturint Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka išduotos licencijos; 12) alkoholio produktus neturint prekybos (sandėliavimo) vietoje juridinę galią turinčių privalomų tų produktų įsigijimo arba gabenimo dokumentų egzemplioriaus.

[59] Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 2 d. nustatyta, kad Lietuvos Respublikoje įmonėms, Europos juridiniams asmenims ir jų filialams, užsienio juridinių asmenų atstovybėms Lietuvos Respublikoje laikyti, gabenti Lietuvos Respublikoje draudžiama: 1) alkoholio produktus be Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka išduotų alkoholio produktų atitiktį patvirtinančių dokumentų; 2) alkoholio produktus, kurie neįrašyti į licencijas juos gaminti, importuoti, parduoti, ir alkoholio produktus neturint juridinę galią turinčių privalomų tų produktų įsigijimo arba gabenimo dokumentų; 3) alkoholinius gėrimus (išskyrus alų, alaus mišinius su nealkoholiniais gėrimais ir natūralios fermentacijos sidrą, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 8,5 procento), nepaženklintus Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka specialiais ženklais – banderolėmis; 4) alkoholinius gėrimus, kurie pagaminti naudojant ne žemės ūkio kilmės etilo alkoholį; 5) alkoholinius gėrimus, kurių ženklinimas neatitinka Lietuvos Respublikoje galiojančių reikalavimų; 6) falsifikuotus alkoholio produktus; 7) naminius alkoholinius gėrimus; 8) kontrabandinius alkoholio produktus; 9) alkoholio produktus, neturint Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka išduotos alkoholio produktų gamybos, importo, didmeninės ar mažmeninės prekybos licencijos, išskyrus šio straipsnio 3 dalyje nustatytus atvejus; 10) alkoholio produktus neturint prekybos (sandėliavimo) vietoje ir (ar) jų gabenimo metu juridinę galią turinčių privalomų tų produktų įsigijimo arba gabenimo dokumentų egzemplioriaus; 11) alkoholinius gėrimus atidarytoje pakuotėje automobilių salonuose.

[60] Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento Tabako ir alkoholio kontrolės skyriaus 2014 m. veiklos ataskaita (http://old.ntakd.lt/files/kontrole/patikrinimai/2014_ataskaita.pdf), [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-14].

iš karto pareikalavus tikrinančių institucijų pareigūnams. Šiuo atveju yra taikoma skirtingo griežtumo atsakomybė tais atvejais, kai juridinę galią turintys įsigijimo (gabenimo) dokumentai iš viso neegzistavo patikrinimo metu, ir atvejais, kai dokumentai patikrinimo metu objektyviai egzistavo, tačiau buvo laikomi kitoje (ne alkoholinių gėrimų prekybos/laikymo) vietoje arba dėl kitų priežasčių ūkio subjekto atstovai jų negalėjo pateikti patikrinimo metu (už alkoholinių gėrimų laikymą iš viso neturint juridinę galią turinčių įsigijimo dokumentų atsakomybė juridiniams asmenims numatyta Alkoholio kontrolės įstatymo 34 str. 2 d. – skiriama bauda nuo 289 eurų iki 14481 euro ir naikinama licencija verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais toje prekybos vietoje, kurioje nustatytas pažeidimas bei nauja licencija neišduodama vienus metus nuo licencijos galiojimo panaikinimo dienos[61]. Tuo tarpu už juridinę galią turinčių alkoholinių gėrimų įsigijimo dokumentų neturėjimą prekybos (sandėliavimo) vietoje ir/ar šių dokumentų nepateikimą patikrinimo metu ūkio subjektai baudžiami bauda nuo 144 eurų iki 289 eurų.

Taigi pirmiausia būtina išsiaiškinti kokie dokumentai yra laikytini tinkamais juridinę galią turinčiais alkoholinių gėrimų įsigijimo arba gabenimo dokumentais. Alkoholio kontrolės įstatymas tokių dokumentų sąvokos nepateikia.

Šiuo atveju nekyla abejonių dėl juridinę galią turinčių alkoholinių gėrimų gabenimo dokumentų sąvokos, nes krovinių vežimo tvarką ir sąlygas reglamentuoja Lietuvos Respublikos kelių transporto kodeksas[62] bei Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 1997 m. rugpjūčio 8 d. įsakymu Nr. 300 patvirtintos Krovinių vidaus vežimo kelių transportu taisyklės[63], kuriose nustatyta, kad krovinio vežimo sutartį patvirtinantis dokumentas yra važtaraštis. Vežėjas, gabenantis jam priklausančius krovinius savo transporto priemonėmis ir sąskaita, privalo turėti važtaraštį arba kitą dokumentą įrodantį, kad veža sau priklausantį krovinį.

Norėdami atskleisti alkoholinių gėrimų įsigijimo dokumentų sąvoką turėsime remtis ne tik teisės aktų nuostatomis, bet ir suformuota teismų praktika.

Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymo 13 str. 1 d. nustatyti privalomi apskaitos dokumentų rekvizitai: 1) apskaitos dokumento pavadinimas; 2) ūkio subjekto, surašiusio apskaitos dokumentą, pavadinimas, kodas; 3) apskaitos dokumento data; 4) ūkinės operacijos arba ūkinio įvykio turinys; 5) ūkinės operacijos arba ūkinio įvykio rezultatas pinigine ir (arba) kiekybine išraiška. Jeigu ūkinės operacijos arba ūkinio įvykio rezultatas nurodomas kiekybine išraiška, turi būti nurodyti mato vienetai; 6) asmens, kuris turi teisę surašyti ir pasirašyti arba tik pasirašyti apskaitos dokumentus, vardas arba pirmoji vardo raidė, pavardė, parašas ir pareigos.

[61] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 str. 2 d. privalo reikalauti pateikti asmens amžių liudijantį dokumentą tik tuo atveju, kai yra abejonių, kad asmuo yra jaunesnis.
[62] Lietuvos Respublikos kelių transporto kodekso 29 str., Valstybės žinios, 1996-12-11, Nr. 119-2772.
[63] Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 1997-08-08 įsakymu „Dėl Krovinių vidaus vežimo kelių transportu taisyklių patvirtinimo“ Nr. 300 patvirtintos Krovinių vidaus vežimo kelių transportu taisyklės, Valstybės žinios. 1997-08-15, Nr. 76-1963.

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2008 m. vasario 7 d. įsakymu Nr. B1-96 patvirtintų Alkoholio produktų atitiktį patvirtinančių dokumentų išdavimo taisyklių[64], taikomų parduodant, laikant ir gabenant alkoholio produktus, 7 punkte numatyta, kad įmonės turinčios licencijas verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais, realizuodamos juos privalo turėti iš tiekėjo gautas alkoholio produktų atitiktį patvirtinančių dokumentų kopijas arba juridinę galią turinčiuose dokumentuose turi būti įrašyta: „Šiame dokumente išvardinti alkoholiniai gėrimai atitinka Lietuvos Respublikoje galiojančius teisės aktų reikalavimus, turi atitiktį patvirtinančius dokumentus ir yra tinkami vartoti žmonėms“. Taigi, akivaizdu, kad juridinių alkoholinių gėrimų įsigijimo dokumentų paskirtis yra ne tik patvirtinti, kad alkoholiniai gėrimai įsigyti iš tinkamo tiekėjo (Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 7 d.), tačiau ir užtikrinti jų atsekamumą, t. y. visuose maisto gamybos, perdirbimo ir paskirstymo etapuose turi būti galimybė atsekti maisto produktą, o maisto verslo operatoriai turi įstengti nustatyti kiekvieną asmenį, pateikusį jiems maisto produktą, be to, tam tikslui maisto verslo operatoriai privalo taikyti procedūras, suteikiančias galimybę kompetentingų institucijų prašymu pateikti joms šią informaciją[65]. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas administracines bylas dėl juridinių asmenų padarytų Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimų, taip pat yra pažymėjęs, kad tokie dokumentai, kaip kasos kvitai, nepatvirtina alkoholinių gėrimų įsigijimo fakto, nes iš jų negalima spręsti, ar konkretūs alkoholiniai gėrimai yra įsigyti konkretaus pirkimo, kurį pagrindžia nurodyti kasos kvitai, metu. Teismas net nevertino byloje įmonės pateiktų kasos kvitų atitikties kasos kvitams keliamiems reikalavimams, nes nagrinėjamos bylos klausimas yra tai, ar tikrinimo metu buvo pateikti, ar nepateikti juridinę galią patvirtinantys privalomi konkrečių alkoholinių gėrimų įsigijimo arba gabenimo dokumentai, o iš kasos kvitų negalima daryti išvados, kad jie patvirtina būtent tų alkoholinių gėrimų įsigijimą, kuriuos įgaliota institucija operatyvaus tikrinimo metu nustatė laikant ir pardavinėjant ūkio subjektui priklausančioje parduotuvėje[66].

Taigi darytina išvada, kad tinkamais juridinę galią turinčiais alkoholinių gėrimų gabenimo dokumentais Alkoholio kontrolės įstatymo taikymo prasme yra laikytini Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 1997 m. rugpjūčio 8 d. įsakymu Nr. 300 patvirtintose Krovinių

---

[64] Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2008-02-07 įsakymu „Dėl Alkoholio produktų atitiktį patvirtinančių dokumentų išdavimo taisyklių, taikomų parduodant, laikant ir gabenant alkoholio produktus, ir Alkoholio produktų atitiktį patvirtinančių dokumentų įforminimo reikalavimų patvirtinimo“ Nr. B1-96 patvirtintos Alkoholio produktų atitiktį patvirtinančių dokumentų išdavimo taisyklės, taikomos parduodant, laikant ir gabenant alkoholio produktus, Valstybės žinios, 2008-02-12, Nr. 18-666.

[65] Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 178/2002, nustatančio maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiančio Europos maisto saugos tarnybą ir nustatančio su maisto saugos klausimais susijusias procedūras, 18 str. „Atsekamumas“. (http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2002R0178:20060428:LT:PDF), [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-18].

[66] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. birželio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-2310-11.

vidaus vežimo kelių transportu taisyklėse nustatytus reikalavimus atitinkantys važtaraščiai, o tinkamais juridinę galią turinčiais alkoholinių gėrimų įsigijimo dokumentais Alkoholio kontrolės įstatymo taikymo prasme yra laikytini dokumentai, kurie atitinka šiuos kriterijus: 1) atitinka apskaitos dokumentams keliamus reikalavimus, 2) nurodo konkretų pirkimą, kurio metu buvo įsigyti konkretūs alkoholiniai gėrimai (t. y. jais užtikrinamas alkoholinių gėrimų atsekamumas), 3) kartu su jais pateikiamos iš tiekėjo gautų alkoholio produktų atitiktį patvirtinančių dokumentų kopijos arba juose įrašyta: „Šiame dokumente išvardinti alkoholiniai gėrimai atitinka Lietuvos Respublikoje galiojančius teisės aktų reikalavimus, turi atitiktį patvirtinančius dokumentus ir yra tinkami vartoti žmonėms“.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, aiškindamas Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 1 d. 2 p. ir 17 str. 2 d. 2 p. nuostatas, yra nurodęs, kad jose nurodytas draudimas siejamas su būtinumu turėti alkoholinių produktų juridinę galią turinčius privalomus tų produktų įsigijimą patvirtinančius dokumentus. Laiko aspektu tai reiškia, kad alkoholio produktai negali būti nei laikomi, nei parduodami, kai nurodyti privalomi dokumentai realiai neegzistuoja, t. y. nurodyti dokumentai turi realiai egzistuoti visą jų laikymo bei pardavimo laiką (tuo pačiu ir atitinkamo patikrinimo metu)[67].

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat yra pažymėjęs, kad pagal Alkoholio kontrolės įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 12 punktą Lietuvos Respublikoje parduoti draudžiama alkoholio produktus neturint prekybos (sandėliavimo) vietoje juridinę galią turinčių privalomų tų produktų įsigijimo arba gabenimo dokumentų egzemplioriaus. To paties straipsnio 2 dalies 10 punktas draudžia juridiniams asmenims ir užsienio juridinių asmenų filialams bei atstovybėms laikyti, gabenti Lietuvos Respublikoje alkoholio produktus neturint prekybos (sandėliavimo) vietoje ir (ar) jų gabenimo metu juridinę galią turinčių privalomų tų produktų įsigijimo arba gabenimo dokumentų egzemplioriaus. Aiškinant šias nuostatas sisteminiu teisės aiškinimo metodu darytina išvada, jog atsakomybė už Alkoholio kontrolės įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 12 punkto ir 17 straipsnio 2 dalies 10 punkto pažeidimus gali būti taikoma tais atvejais, kai įmonė turi juridinę galią turinčius alkoholio produktų įsigijimo dokumentus, tačiau vienas šių dokumentų egzempliorius nėra saugomas alkoholio produktų pardavimo ar laikymo vietoje. Taigi, draudimas siejamas su būtinumu turėti alkoholinių produktų juridinę galią turinčius privalomus tų produktų įsigijimą patvirtinančius dokumentus. Papildomai pažymėtina, jog pagal Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo formuojamą praktiką dėl Alkoholio kontrolės įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 12 punkto ir 17 straipsnio 2 dalies 10 punkto taikymo, įsigijimo dokumentų neturėjimas

[67] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. gegužės 26 d. sprendimas administracinėje byloje Nr.A[143]-745/2009, 2009 m. spalio 6 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A[143]-1007/2009, 2009 m. lapkričio 24 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A[143]-1038/2009.

prekybos (sandėliavimo) vietoje, alkoholinių gėrimų pardavimo ir laikymo vietoje (tokių dokumentų nepateikimas tikrinančiai institucijai) laikytinas pakankamu pagrindu pripažinti, kad šiose teisės normose nustatyti draudimai yra pažeisti (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. spalio 16 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A442-1731/2008, 2007 m. gruodžio 18 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A11-1186/2007). Taigi visų alkoholinių gėrimų įsigijimo ar gabenimo dokumentai privalo būti jų prekybos, laikymo ar sandėliavimo vietose[68].

Be to, kaip minėta, juridinę galią turintys įsigijimo arba gabenimo dokumentai turi užtikrinti alkoholinių gėrimų atsekamumą, šiuo atveju reikia pažymėti, kad valstybės institucijų atliekamo patikrinimo metu pateiktuose dokumentuose turi atsispindėti būtent konkrečių (prekybos/viešojo maitinimo vietoje laikomų ir parduodamų) alkoholinių gėrimų įsigijimo faktas. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje buvo pripažinta, kad ūkio subjektas nepagrindė patikrinimo metu rastų laikomų ir parduodamų alkoholinių gėrimų įsigijimo, nes jo pateiktuose juridinę galią turinčiuose įsigijimo dokumentuose (PVM sąskaitose faktūrose) ir jų prieduose (alkoholinių gėrimų atitiktį patvirtinančių dokumentų kopijose) nebuvo išlaikytas alkoholinių gėrimų atsekamumo principas. Šioje situacijoje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pasisakė, kad apeliaciniame skunde pareiškėjas laikosi pozicijos, jog Nutarime buvo pritaikytas ne tas Alkoholio kontrolės įstatymo straipsnis, kadangi šiuo atveju alkoholinių gėrimų įsigijimą įrodo pateikta PVM sąskaita faktūra. Pareiškėjas neneigia, kad Atitikties deklaracijoje nurodyta sidro galiojimo data nesutapo su faktiškai prekybos vietoje buvusiomis 3 sidro skardinėmis, bet mano, kad tokie neatitikimai negali būti vertinami kaip alkoholinių gėrimų realizavimas ir laikymas, neturint jų įsigijimo dokumentų, turinčių juridinę galią, nes Atitikties deklaracijos nėra šių produktų įsigijimo dokumentai. Byloje nustatyta, kad patikrinimo metu buvo pateikta 2012 m. lapkričio 22 d. PVM sąskaita faktūra (serija DBG 2132239262) ir 2012 m. lapkričio 22 d. atitikties deklaracija Nr. 75197720. Teisėjų kolegija pabrėžia, jog šiuo atveju PVM sąskaita faktūra negali būti vertinama atskirai nuo atitikties deklaracijos. PVM sąskaitoje faktūroje (serija DBG 2132239262) nurodomas ir Atitikties deklaracijos numeris: 75197720, taigi, abu šie dokumentai yra siejami tarpusavyje ir juose nurodyti tie patys alkoholiniai gėrimai, tam tikrus duomenis (tarp jų ir galiojimo datą) detalizuojant Atitikties deklaracijoje. Kadangi Atitikties deklaracijoje Nr. 75197720 nurodytos alkoholinių gėrimų galiojimo datos (2013 m. gegužės 5 d.) neatitiko atitinkamų alkoholinių gėrimų, rastų patikrinimo metu, galiojimo datų (2013 m. birželio 11 d.), todėl ši atitikties deklaracija negali būti laikoma patikrinimo metu rastų gėrimų įsigijimą patvirtinančiu dokumentu. Atsižvelgiant į tai, kad PVM sąskaita faktūra (serija DBG 2132239262)

[68] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. birželio 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-517-858/2016.

ir Atitikties deklaracija (Nr. 75197720) yra susietos su tais pačiais alkoholiniais gėrimais, pareiškėjo pateikta PVM sąskaita faktūra taip pat negali būti tinkamu Nutarime nurodytų patikrinimo metu rastų alkoholinių gėrimų (3 skardinių sidro „Sun Cider pear“ (kriaušių) 4,5 alk. tūrio 0,5 l talpos, galiojimo data 2013 m. birželio 11 d.) įsigijimą patvirtinančiu dokumentu. Todėl konstatuotina, jog apeliacinio skundo argumentas, kad Nutarime konstatuoti Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 1 d. 2 p. ir 17 str. 2 d. 2 p. pažeidimai nebuvo padaryti vien todėl, kad pareiškėjas buvo pateikęs PVM sąskaitą faktūrą, yra nepagrįstas[69].

Šiuo klausimu taip pat pažymėtina, kad Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje draudimai prekybos salėse, administracinėse ir pagalbinėse patalpose, sandėliuose laikyti alkoholinius gėrimus ir / ar tabako gaminius be alkoholinių gėrimų įsigijimo dokumentų ar pažeidžiant kitus imperatyvius teisės aktų reikalavimus (nepaženklintus banderolėmis, kurių ženklinimas neatitinka galiojančių reikalavimų, neturint juridinę galią turinčių įsigijimo/gabenimo dokumentų ir pan.) nesiejamas su įmonių ar kitos formos juridinių asmenų nuosavybės teisėmis į turtą, todėl nėra svarbu, kokiu būdu alkoholiniai gėrimai ir / ar tabako gaminiai buvo įsigyti ir po to laikomi bei parduodami Įmonės viešojo maitinimo vietos patalpose[70]. Taigi, akivaizdu, kad ūkio subjekto pareiga yra imtis efektyvių veiklos organizavimo priemonių, kad veiklos vykdymo vietoje būtų užtikrinamas imperatyvių teisės aktų vykdymas (t. y. užtikrinti, kad jo darbuotojai ar kiti asmenys savavališkai neatneštų į prekybos ar viešojo maitinimo vietą kitų, ne ūkio subjektui priklausančių, alkoholinių gėrimų, kurių įsigijimo ūkio subjektas negalėtų pagrįsti juridinę galią turinčiais dokumentais). Pastebėtina, kad, kaip buvo minėta, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje yra akcentuojama licencijuojamą veiklą vykdančių ūkio subjektų pareiga užtikrinti imperatyvių teisės aktų reikalavimų laikymąsi jų valdomose prekybos vietose. Vienoje iš administracinių bylų, kurioje buvo sprendžiamas ekonominių sankcijų taikymo juridiniam asmeniui pagrįstumo klausimas už alkoholinių gėrimų, nepaženklintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka specialiais ženklais – banderolėmis, laikymą (atlikto patikrinimo metu įmonės prekybos vietos patalpose buvo rastas laikomas 1 litro talpos butelis likerio, o pagalbinėse patalpose – 0,5 litro talpos butelis degtinės, nepaženklinti nustatyto pavyzdžio banderolėmis, juridinis asmuo byloje įrodinėjo, kad šiuos alkoholinius gėrimus jo prekybos vietos patalpose laikė pašalinis fizinis asmuo su įmonės darbuotojų žinia), Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pasisakė, kad alkoholinių gėrimų radimo prekybos vietos patalpose faktas yra pakankamas pagrindas taikyti pažeidimą padariusiam asmeniui ekonominę sankciją[71].

[69] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. rugpjūčio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-822-391-14.
[70] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. spalio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A^{7}-830-04.
[71] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. birželio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1190-143/2016.

Atkreiptinas dėmesys, kad šioje byloje įgaliota institucija juridiniam asmeniui neinkriminavo alkoholinių gėrimų, nepaženklintų nustatyto pavyzdžio banderolėmis, pardavimo draudimo pažeidimo, bet apsiribojo tik tokių alkoholinių gėrimų, laikymo pažeidimo inkriminavimu, kas nevisiškai atitinka suformuotą Alkoholio kontrolės įstatymo reikalavimų taikymo praktiką. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo suformuotoje praktikoje dėl panašaus reguliavimo akcizinių prekių (tabako gaminių) taip pat yra akcentuojama, kad valstybės institucijų nustatyti atitinkamų teisės aktų pažeidimų faktai įrodo, kad ūkio subjekto taikomos organizacinės priemonės, kuriomis siekiama užtikrinti teisės aktų laikymąsi prekybos vietose (pvz., instruktažai darbuotojams, periodiškai vykdomos vidinės revizijos ir vidiniai patikrinimai, tiksliniai personalo susirinkimai ir pan.) nėra efektyvios. Teismo nuomone, nustačius pažeidimų faktus, galima konstatuoti, kad įmonės pasirinktos organizacinės priemonės nebuvo tinkamos bei pakankamos pasiekti įstatyme nustatytą tikslą, todėl ekonominė sankcija juridinio asmens atžvilgiu pritaikyta pagrįstai[72]. Taip pat atkreiptinas dėmesys į suformuotą praktiką, kad ūkio subjekto atsakomybės už alkoholinių gėrimų laikymo, gabenimo ir pardavimo reikalavimų pažeidimus nepanaikina ir aplinkybės, kad alkoholiniai gėrimai, neatitinkantys imperatyvių laikymo, gabenimo ir pardavimo reikalavimų (be banderolių, be juridinę galią turinčių įsigijimo dokumentų, nepaženklinti teisės aktų nustatyta tvarka) yra laikomi tarnybinėse ar pagalbinėse (t. y. tiesiogiai klientams neprieinamose) ūkio subjekto patalpose (pvz., vienoje administracinėje byloje buvo nustatyta, kad laikymo ir pardavimo reikalavimų neatitinkantis alkoholinio gėrimo butelis buvo laikomas ir parduodamas kavinės virtuvėje esančioje spintoje)[73]. Vienoje iš įsiteisėjusių pirmos instancijos teismo išnagrinėtų administracinių bylų buvo pasisakyta ir dėl įmonės viešojo maitinimo vietoje užsakyto renginio metu paliktų saugoti užsakovui priklausiusių alkoholinių gėrimų, kuriems įmonė (viešojo maitinimo vietos savininkas) negalėjo pateikti juridinę galią turinčių įsigijimo dokumentų. Šioje administracinėje byloje Kauno apygardos administracinis teismas, konstatavo, kad net gi paminėtos aplinkybės nešalina pareiškėjo atsakomybės už alkoholio produktų pardavimo, laikymo ir gabenimo reikalavimų pažeidimą[74].

Atkreiptinas dėmesys ir į Alkoholio kontrolės įstatyme nustatytų alkoholio produktų pardavimo ir laikymo reikalavimų taikymo problemas tais atvejais, kai juridiniai asmenys, vykdantys mažmeninę prekybą alkoholiniais gėrimais, yra reorganizuojami (pvz., prijungimo būdu) ir pasibaigia[75], o šių asmenų turtas (nagrinėjamu atveju – alkoholiniai gėrimai)

[72] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. lapkričio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1230-14.
[73] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. rugsėjo 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-2241-12.
[74] Kauno apygardos administracinio teismo 2013 m. spalio 7 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. Ik-1389-422/2013.
[75] Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.97 str., Valstybės žinios. 2000-09-06, Nr. 74-2262.

reorganizavimo sąlygų numatyta tvarka tampa kito juridinio asmens, kuriam perėjo visos reorganizuojamo juridinio asmens teisės ir pareigos, nuosavybe. Problema šioje vietoje galimai yra ta, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 5 d. numato, jog įmonėms, turinčioms licencijas verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais, draudžiama įgalioti kitus asmenis verstis licencijose nurodyta veikla ar pagal sutartį perduoti šią teisę[76], o Alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 7 d. numato, kam licencijas verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais turinčios įmonės turi teisę parduoti alkoholinius gėrimus[77], kuri nustato, kad mažmeninę prekybą alkoholiniais gėrimais vykdantis ūkio subjektas alkoholinius gėrimus gali parduoti tik galutiniams vartotojams (t. y. fiziniams asmenims), o kitiems juridiniams asmenims alkoholinių gėrimų parduoti neturi teisės (nustatyta išimtis – alkoholiniams gėrimams, kurie parduodami reprezentacinėms reikmėms). Viena vertus, sistemiškai nagrinėjant Alkoholio kontrolės įstatymo normas, manytina, kad įstatymų leidėjas numatė baigtinį sąrašą būdų, kaip alkoholiniai gėrimai gali patekti iš vienos įmonės (nagrinėjamu atveju – turinčios licenciją verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais) kitiems ūkio subjektams ir, akivaizdu, kad įstatyme nenumatyta galimybių reorganizacijos atveju perleisti alkoholinius gėrimus kitai mažmeninės ar didmeninės prekybos įmonei. Taigi vertinant tai, kad alkoholiniams gėrimams galioja ypatingas Alkoholio kontrolės įstatymo nustatytas valstybinio reglamentavimo režimas, o privatinės teisės normų reglamentuojamo reorganizavimo proceso rezultatas (faktinis alkoholinių gėrimų tapimas kito juridinio asmens nuosavybe) neturėtų prieštarauti viešosios teisės nustatytiems apribojimams (t. y. imperatyviems Alkoholio kontrolės įstatymo reikalavimams), manytina, kad alkoholinių gėrimų perleidimas reorganizavimo proceso metu nėra leistinas. Kita vertus, tokį teisinį ginčą nagrinėjusio Kauno apygardos administracinio teismo nuomone, turtui (t. y. alkoholiniams gėrimams) po juridinių asmenų atskyrimo procedūrų perėjus kitos įmonės nuosavybėn, taip pat perėjo ir šių gėrimų įsigijimą patvirtinantys dokumentai kaip pirminis įsigyjamų prekių šaltinis. Teismas pažymėjo, kad Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos iš esmės pripažįsta, kad vykdant reorganizaciją skaidymo būdu, turto perdavimas gali būti įforminamas laisvos formos apskaitos dokumentu (pvz., turto perdavimo – priėmimo aktu), nes

[76] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 5 d., Valstybės žinios, 1995-05-26, Nr. 44-1073.

[77] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 17 str. 7 d. nustatyta, kad licencijas verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais turinčios įmonės turi teisę parduoti alkoholinius gėrimus, t. y. fiziniams asmenims, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka įmonėms, Europos juridiniams asmenims ir jų filialams, užsienio juridinių asmenų atstovybėms Lietuvos Respublikoje, perkantiems alkoholinius gėrimus reprezentacinėms reikmėms, įmonėms, naudojančioms alkoholinius gėrimus kaip maisto produktų žaliavą, ir užsienio valstybių diplomatinėms atstovybėms, konsulinėms įstaigoms ir tarptautinių organizacijų atstovybėms, akredituotoms Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijoje. Licencijas verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais turinčioms įmonėms, Europos juridiniams asmenims ir jų filialams taip pat leidžiama Lietuvos Respublikoje reprezentacinėms reikmėms iš licencijas verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais turinčių įmonių, Europos juridinių asmenų ir jų filialų įsigyti tų grupių alkoholinių gėrimų, kuriais prekiauti jiems teisės nesuteikia jų turima licencija.

pats alkoholinių gėrimų perdavimo faktas nėra sandorio juridinis pagrindas, o tik tokio sandorio įforminimas. Vadovaudamasis šiais motyvais (administracinėje byloje dėl ekonominių sankcijų taikymo įmonei už alkoholinių gėrimų įsigijimą patvirtinančių dokumentų neturėjimą) teismas sprendė, kad juridinis asmuo vis tik pateikė tinkamus alkoholinių gėrimų įsigijimo dokumentus, nors jie ir yra išrašyti kito (t. y. reorganizuoto) juridinio asmens vardu. Teismo nuomone, alkoholių gėrimų įgijimo faktą patvirtino PVM sąskaitos – faktūros, juridinių asmenų atskyrimo sąlygos ir turto perdavimo – priėmimo aktas[78]. Iš vienos pusės sutiktina su teismo argumentais. Kita vertus, paminėtoje byloje teismas visiškai neanalizavo viešosios teisės reglamentuojamų alkoholio pardavimo bei laikymo reikalavimų ir privatinės teisės reglamentuojamo reorganizavimo proceso santykio (t. y. viešosios teisės viršenybės klausimo), o Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui pirmosios instancijos teismo sprendimas apskųstas nebuvo.

Apibendrinant galima pažymėti, kad Alkoholio kontrolės įstatymas nustato griežtus ir formalius reikalavimus ūkio subjektams, laikantiems, parduodantiems ar gabenantiems alkoholinius gėrimus, be to pažeidimai šioje srityje yra formalūs, sprendžiant atsakomybės už aptariamo pobūdžio pažeidimus klausimus nėra kreipiamas didelis dėmesys į subjektyviąją pažeidimo pusę, tačiau preziumuojama, kad ūkio subjektai privalo visą disponavimo alkoholiniais gėrimais laikotarpį užtikrinti teisės aktų reikalavimų užtikrinimą, pvz., turėti juridinę galią turinčius tų gėrimų įsigijimo (gabenimo) dokumentus ir laikyti šiuos dokumentus tų gėrimų laikymo vietoje bei galėti minėtus dokumentus pateikti valstybės institucijų atliekamų patikrinimų metu, užtikrinti, kad prekybos vietose nėra laikomi ir parduodami netinkamai paženklinti alkoholiniai gėrimai ir pan., o už šių reikalavimų vykdymo neužtikrinimą yra numatytos ekonominės sankcijos. Sutiktina, kad kai kurie aptarti įstatymo reikalavimai yra gana formalūs, o atsakomybė – griežta. Kita vertus – minėti reikalavimai ne tik užtikrina, kad rinkoje būtų disponuojama tik teisėtu būdu įgytais ir apskaitytais alkoholiniais gėrimais (t. y. saugoma valstybės finansų sistema ir ekonominiai interesai), tačiau ir užtikrinama, kad vartotojams būtų tiekiami tik žmonėms tinkami vartoti, saugūs, tinkamai paženklinti alkoholiniai gėrimai (pvz., draudimu laikyti, gabenti ir parduoti alkoholinius gėrimus be aptartus reikalavimus atitinkančių įsigijimo dokumentų, yra užtikrinamas ir maisto produktų atsekamumo principo įgyvendinimas – tinkami juridinę galią turintys alkoholinių gėrimų įsigijimo dokumentai suteikia galimybę institucijoms, vykdančioms valstybinę alkoholio kontrolę, nustatyti kokio gamintojo ir kada pagamintas (gamybos dienos ir gamybos partijos tikslumu) alkoholinis gėrimas yra parduodamas galutiniam vartotojui), t. y. reikalavimai juridinę galią turinčių alkoholinių gėrimų įsigijimo dokumentų turiniui yra sistemos, užtikrinančios ryšį

[78] Kauno apygardos administracinio teismo 2015 m. gruodžio 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI-4341-423/2015.

tarp produkto tiekėjo ir produktą lydinčių dokumentų, dalis. Ši sistema padeda nustatyti konkretaus alkoholinio gėrimo tiekėją ir kam konkretūs alkoholiniai gėrimai buvo pristatyti (pirkėją), o tai itin svarbu kontroliuojant teikiamų rinkai alkoholinių gėrimų kokybę, nes tokia sistema iš esmės eliminuoja galimybę galutiniam vartotojui pateikti nesaugų ar neaiškios kilmės produktą.

Taigi, įvertinus teisės aktų nuostatas ir aptartą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką, darytina išvada, kad tinkamais juridinę galią turinčiais alkoholinių gėrimų įsigijimo dokumentais Alkoholio kontrolės įstatymo taikymo prasme yra laikytinos PVM sąskaitos faktūros ir sąskaitos faktūros, kartu su pridėtomis alkoholio produktų atitiktį patvirtinančių dokumentų kopijomis arba nustatytos formos įrašu. Kita vertus atkreiptinas dėmesys, kad Alkoholio kontrolės įstatyme, nei poįstatyminiuose teisės aktuose nėra reglamentuota elektroninių alkoholinių gėrimų įsigijimo dokumentų pateikimo galimybė, kas, visuotinio skaitmenizavimo laikais neabejotinai anksčiau ar vėliau turės būti išspręsta.

2.2.2. Atsakomybė už mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos pažeidimus

Mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais tvarka yra nustatyta Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. ir jau aptartose Mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais taisyklėse, kurios, kaip minėta, autoriaus nuomone, yra perteklinis teisės aktas, nes iš esmės atkartoja Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. įtvirtintus reikalavimus. Šiame magistro baigiamajame darbe aptarsime kelis, autoriaus nuomone aktualiausius ir daugiausiai diskusijų teismų praktikoje keliančius, mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos reikalavimus ir jų pažeidimų vertinimo kriterijus.

2.2.2.1. Prekybos alkoholiniais gėrimais degalinėse apribojimo taikymas

Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 1 d. 1 p. nustatytos vietos, kuriose leidžiama vykdyti mažmeninę prekybą alkoholiniais gėrimais. Atsakomybė už Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 1 d. pažeidimus nustatyta šio įstatymo 34 str. 3 d.

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento nuomone, Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 1 d. 1 p. nustato baigtinį prekybos vietų, kuriose leidžiama prekiauti alkoholiniais gėrimais, sąrašą. Iki 2016-01-01 galiojusi Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 1 d. 1 p. redakcija numatė galimybę prekiauti alkoholiniais gėrimais stacionariose degalinėse vykdant mažmeninės prekybos veiklą, tačiau 2016-01-01 įsigaliojusioje Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 1 d. 1 p.

redakcijoje stacionariosios degalinės baigtiniame prekybos vietų, kuriose leidžiama prekiauti alkoholiniais gėrimais, sąraše nenumatytos, todėl nuo 2016-01-01 mažmeninė prekyba alkoholiniais gėrimais degalinėse yra draudžiama (nebenumatant iki 2016-01-01 galiojusių išimčių)[79].

Kita vertus, pastebėtina, kad jokio papildomo imperatyvaus draudimo vykdyti mažmeninę prekybą alkoholiniais gėrimais degalinėse Alkoholio kontrolės įstatymas nenustato, o aptariamas apribojimas galiojančioje Alkoholio kontrolės įstatymo redakcijoje gali būti suprantamas tik retrospektyviai ir lingvistiškai analizuojant šio teisės akto tekstą (iki 2016-01-01 galiojusioje Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 1 d. 1 p. redakcijoje buvo nustatyta, kad Lietuvos Respublikoje prekiauti leidžiama <…> alkoholiniais gėrimais – stacionariosiose alkoholinių gėrimų parduotuvėse, stacionariųjų parduotuvių alkoholinių gėrimų skyriuose, stacionariosiose viešojo maitinimo vietose, stacionariųjų degalinių, vykdant tik mažmeninės prekybos veiklą, ir kaimo gyvenamosiose vietovėse esančių stacionariųjų parduotuvių nespecializuotuose skyriuose, tarptautinio susisiekimo traukiniuose, siaurojo geležinkelio traukiniuose ir laivuose, kuriuose yra atskirai įrengtos viešojo maitinimo vietos, orlaiviuose, vežančiuose keleivius tarptautiniais maršrutais, parodose ir mugėse, vykstančiose stacionariuose pastatuose, viešbučių kambariuose įrengtuose minibaruose, taip pat specialiosiose prekybos vietose, tuo tarpu nuo 2016-01-01 galiojančioje Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 1 d. 1 p. redakcijoje nustatyta, kad Lietuvos Respublikoje prekiauti leidžiama <…> alkoholiniais gėrimais – stacionariosiose alkoholinių gėrimų parduotuvėse, stacionariųjų parduotuvių alkoholinių gėrimų skyriuose, stacionariosiose viešojo maitinimo vietose, kaimo gyvenamosiose vietovėse esančių stacionariųjų parduotuvių nespecializuotuose skyriuose, tarptautinio susisiekimo traukiniuose, siaurojo geležinkelio traukiniuose ir laivuose, kuriuose yra atskirai įrengtos viešojo maitinimo vietos, orlaiviuose, vežančiuose keleivius tarptautiniais maršrutais, parodose ir mugėse, vykstančiose stacionariuose pastatuose, viešbučių kambariuose įrengtuose *minibaruose,* taip pat specialiosiose prekybos vietose). Kaip matome, nuo 2016-01-01 galiojančioje Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 1 d. 1 p. redakcijoje, nustatančioje vietas, kuriose leidžiama mažmeninė prekyba alkoholiniais gėrimais, tiesiog buvo išbraukti žodžiai „stacionariųjų degalinių, vykdant tik mažmeninės prekybos veiklą“, o papildomas draudimas Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. nustatytas nebuvo. Keltinas klausimas – ar draudimas prekiauti alkoholiniais gėrimais degalinėse Alkoholio kontrolės įstatyme iš viso yra įtvirtintas, o jei taip – ar įtvirtintas tinkamai.

Teisės doktrinoje laikomasi nuomonės, kad įstatymų rengimo medžiaga yra teisės šaltinis,

[79] Visuomenės informavimo priemonė Bernardinai.lt http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-03-01-degalines-ispejamos-laikytis-alkoholio-kontroles-istatymo/141420 [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-06].

nes aiškinant ir taikant teisės aktus padeda atskleisti tikrąją įstatymų leidėjo valią[80], taigi siekdami atsakyti į kilusį klausimą privalome analizuoti Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 1 d. 1 p. redakcijos (galiojančios nuo 2016-01-01) rengimo medžiagą. Alkoholio kontrolės įstatymo 2, 3, 18, 22, 29, 34 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo 16^1 ir 35^1 straipsniais įstatymo projekto Nr. XIP-744 aiškinamajame rašte (po svarstymo buvo priimtas Alkoholio kontrolės įstatymo 2, 3, 18 ir 34 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XIP-744(4))[81] (toliau – Aiškinamasis raštas) nurodyta, kad projekto tikslas – „per artimiausius keletą metų alkoholio prieinamumą ribojančiomis priemonėmis sumažinti alkoholio vartojimą Lietuvoje, ypač tarp vaikų ir jaunimo, pagerinti visuomenės sveikatą. Projekto uždaviniai – riboti alkoholio prieinamumą“. Aiškinamojo rašto skirsnio „Šiuo metu galiojančios teisinio reglamentavimo nuostatos“ 3 p. nurodyta, kad „šiuo metu Alkoholio kontrolės įstatymas leidžia prekiauti alkoholiniais gėrimais stacionariose degalinėse <...>. Atsižvelgiant į tai, kad susiklostė praktika, jog naudojamasi galimybe stacionariose degalinėse įsigyti alkoholinius gėrimus tuo metu, kai mažmeninės prekybos ir viešojo maitinimo įmonių darbo laikas yra pasibaigęs <...> tokia praktika neatitinka Alkoholio kontrolės įstatymo 1 str. suformuluoto įstatymo tikslo“. Aiškinamojo rašto skirsnio „Numatomos naujos teisinio reglamentavimo nuostatos, naujai reglamentuotų klausimų teigiamos savybės ir teigiami laukiami rezultatai“ 3 p. nurodyta, kad „siekiant kuo plačiau įgyvendinti Alkoholio kontrolės įstatymo 1 str. įtvirtintą tikslą ir kartu apriboti galimybes automobiliuose, išvykstančiuose iš stacionarių degalinių, kuriose buvo įsigyti alkoholiniai gėrimai, vartoti alkoholinius gėrimus, siūloma nuo 2012-01-01 (Lietuvos Respublikos Seimo priimtoje įstatymo redakcijoje buvo nustatyta šios normos įsigaliojimo data 2016-01-01) drausti prekiauti alkoholiniais gėrimais stacionariose degalinėse, atitinkamai pakeičiant galiojančio įstatymo 18 str. 1 d. 1 p.“. Taigi, iš Aiškinamojo rašto turinio akivaizdu, kokių tikslų siekė įstatymo leidėjas, todėl darytina išvada, kad nuo Alkoholio kontrolės įstatymo 2, 3, 18, 22, 34 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo Nr. XI-1911 3 str. 2 d. įsigaliojimo momento (t. y. nuo 2016-01-01) ūkio subjektai neteko teisės vykdyti prekybą alkoholiniais gėrimais viešojo maitinimo vietose, kurios įrengtos stacionariosiose degalinėse.

Nagrinėjamu klausimu jau yra kilę ir teisminių ginčų – Vilniaus apygardos administracinis teismas neįsiteisėjusiame 2016-08-04 sprendime administracinėje byloje Nr. I-7309-473-2016 pasisakė, kad įmonė, prekiaudama alkoholiniais gėrimais degalinėje, pažeidė Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 1 d. 1 p. reikalavimus. Vilniaus apygardos administracinio

[80] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007-05-28 sprendimas administracinėje byloje Nr. A6 -238/2007; 2011-11-24 sprendimas administracinėje byloje Nr. A858-3321/2011; 2012-06-21 nutartis administracinėje byloje Nr. A520-2136/2012.

[81] Lietuvos Respublikos Seimo Teisės aktų, projektų ir susijusių dokumentų paieškos sistema (https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.345936?jfwid=-lrklxbp2i) [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-06].

teismo nuomone, „aplinkybė, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. atskirai nenustatytas toks draudimas, neeliminuoja <...> atsakomybės už Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 1 d. 1 p. pažeidimą, nes įstatymai ar atskiri jų straipsniai negali būti aiškinami izoliuotai vieni nuo kitų, o turi būti aiškinami sistemiškai“[82]. Kita vertus, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, formuodamas vienodą administracinių teismų praktiką taikant įstatymus yra konstatavęs, kad tuo atveju, kai teisės norminiai aktai aiškios tvarkos, leidžiančios teisinių santykių subjektams aiškiai suvokti savo teises ir pareigas, dėl teisinio reglamentavimo spragų ar kitų priežasčių nenustato, atsakomybė už tokios tvarkos pažeidimą negali būti taikoma[83].

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo aktuose yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją riboti asmens teises ir laisves, taip pat ir ūkinės veiklos laisvę, galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo[84]. Taigi, įstatymų leidėjas neabejotinai turėjo teisę uždrausti mažmeninę prekybą alkoholiniais gėrimais degalinėse, tačiau, autoriaus nuomone, abejotina, ar aptarta teisės norma yra pakankamai aiški ir suprantama rinkos dalyviams, kitaip tariant – ar teisės normos konstrukcija atitinka Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo[85] 3 str. 2 d. 6 p. įtvirtintą teisėkūros aiškumo principą, reiškiantį, kad teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti logiškas, nuoseklus, glaustas, suprantamas, tikslus, aiškus ir nedviprasmiškas.

Taip pat diskutuotina, ar Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 1 d., nustatanti vietas, kuriose leidžiama prekyba alkoholiniais gėrimais, ir Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d., numatanti įvairius (ne tik su prekybos vieta, bet su prekybos laiku ir kt.) apribojimus mažmeninei prekybai alkoholiu, sistemiškai viena kitą papildo ar tarpusavyje konkuruoja. Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 1 d. lingvistinė analizė leidžia daryti išvadą, kad joje vyrauja baigtinis tam tikrų leistinų prekybos vietų nustatymo mechanizmas, todėl manytina, kad šioje straipsnio dalyje išdėstytos teisės normos iš tikrųjų turėtų būti taikomos vadovaujantis principu „draudžiama viskas, kas nėra tiesiogiai leista“, tuo tarpu Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. vyrauja imperatyvūs draudimai, kuriais uždraudžiami tam tikri veiksmai ar veikla, taip pat nustatomos ir tam tikros šių

[82] Vilniaus apygardos administracinio teismo 2016-08-04 sprendimas administracinėje byloje Nr. I-7309-473-2016 (neįsiteisėjęs).
[83] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. balandžio 29 d. nutartis byloje Nr. N-62-725-11.
[84] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006-05-31 nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-09-26 nutarimo Nr. 1170 „Dėl cukraus rinkos reguliavimo priemonių“ 2.3, 2.4 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-06-12 nutarimo Nr. 879 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-03-12 nutarimo Nr. 284 „Dėl baltojo cukraus gamybos kvotos nustatymo“ pakeitimo“ 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos cukraus įstatymo 4 straipsnio 1 daliai (2000-05-18 redakcija), 2 daliai (1999-07-08 redakcija)).
[85] Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas, Valstybės žinios. 2012-09-22, Nr. 110-5564.

draudimų išimtys. Autoriaus nuomone, tokia teisės akto sandara yra pagrįsta reguliuojamos srities specifika – ne visada užtenka nustatyti tik tam tikrus veiklos rėmus. Alkoholio prekyba yra verslas, darantis žalą visuomenės sveikatai ir socialinei gerovei, todėl turi būti itin griežtai reguliuojamas. Kita vertus, teisinis reglamentavimas turėtų būti tobulinamas tikslumo ir aiškumo kontekste (pvz., būtų tikslinga papildyti Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. konkrečiu ir nedviprasmišku draudimu vykdyti mažmeninę prekybą alkoholiniais gėrimais degalinėse).

2.2.2.2. Prekybos alkoholiniais gėrimais viešojo maitinimo vietose išsinešimui nuo 22 iki 8 val. draudimo taikymas

Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. nustatyta, kad prekiauti nuo 22 iki 8 valandos alkoholiniais gėrimais viešojo maitinimo vietose, turinčiose licencijas mažmeninei prekybai alkoholiniais gėrimais, draudžiama. Šis draudimas netaikomas viešojo maitinimo vietose, turinčiose licencijas mažmeninei prekybai alkoholiniais gėrimais, parduodamiems pilstomiems alkoholiniams gėrimams ar alkoholiniams gėrimams, parduodamiems atidarytoje pakuotėje ir tik vartoti vietoje. Taigi prekybos alkoholiniais gėrimais nakties metu (nuo 22 iki 8 val.) draudimo išimtys taikomos tik tuo atveju, kai ūkio subjektas išpildo abi sąlygas: 1) prekiauja pilstomais alkoholiniais gėrimais arba alkoholiniais gėrimais atidarytoje pakuotėje; 2) užtikrina parduotų alkoholinių gėrimų vartojimą vietoje (t. y. užtikrina, kad viešojo maitinimo vietoje parduoti alkoholiniai gėrimai nuo 22 iki 8 val. iš jos nebus išsinešami). Analogiškai Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. reikalavimus aiškina ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, konstatuodamas, jog išimtimi iš bendros taisyklės pasinaudoti galima, kai yra tenkinamos dvi kumuliatyvios, t. y. kartu egzistuojančios, sąlygos: gėrimai parduodami atidarytoje pakuotėje ir tik vartoti vietoje[86].

Išanalizavus teismų praktiką, darytina išvada, kad daugiausiai problemų kyla dėl antrosios sąlygos (t. y. parduotų alkoholinių gėrimų vartojimo vietoje užtikrinimo) vertinimo. Štai minėtame 2013-08-05 sprendime administracinėje byloje Nr. A-858-351-13 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pasisakė, kad iš faktinių konkrečios bylos aplinkybių (t. y. iš įmonės darbuotojų bei alkoholinį gėrimą įsigijusio asmens bei jį lydėjusio asmens policijos pareigūnams duotų paaiškinimų, taip pat įmonės pateikto paaiškinimo) matyti, kad įmonės kavinėje-bare buvo sudarytos objektyvios sąlygos alkoholinius gėrimus vartoti vietoje: minėtoje kavinėje-bare buvo įrengtos keturios sėdimos vietos, jame taip pat buvo nemažai žmonių, kurie vartojo alkoholinius gėrimus vietoje. Alkoholinius gėrimus kavinėje-bare buvę lankytojai, kaip

[86] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugpjūčio 5 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-351-13. Administracinė jurisprudencija. 2013, 26, p. 325-342.

buvo nustatyta byloje, vartojo tiek sėdėdami prie staliukų, tiek prie baro. Teismas taip pat pasisakė, kad vien nustatyti minėtas aplinkybes nepakanka, svarbu įvertinti ir tai, kokių atsargos (prevencijos) priemonių ėmėsi ūkio subjektas, siekdamas užkirsti kelią imperatyvaus Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. įtvirtinto reikalavimo pažeidimui. Minėtų priemonių visuma, teismo nuomone, turi būti analizuojama atsižvelgiant į proporcingumo ir protingumo kriterijus. Proporcingumo principas atsargos priemonių tinkamumo kontekste, teismo nuomone, suponuoja tai, jog konkrečiu atveju būtina įvertinti, ar priemonės, kurių imtasi, buvo tinkamos bei pakankamos pasiekti tikslą. Todėl reikia atsakyti į klausimą, ar pareiškėjo taikytos priemonės buvo tinkamos bei pakankamos pasiekti, jog baro-kavinės klientai alkoholinių gėrimų neišsineštų, o įsigytus alkoholinius gėrimus vartotų vietoje. Protingumo kriterijus suponuoja, jog būtina patikrinti, ar pareiškėjas priemones pasirinko apdairiai, t. y. taip, kaip iš jo, kaip iš ūkinę veiklą vykdančio subjekto, buvo galima pagrįstai tikėtis, idant būtų užtikrintas Alkoholio kontrolės įstatyme įtvirtinto imperatyvaus reikalavimo laikymasis. Minimoje administracinėje byloje teisėjų kolegija vertino tokias faktines aplinkybes: 1) ūkio subjekto darbuotoja alkoholinį gėrimą (1,5 l sidro butelį) į kavinę-barą atėjusiam asmeniui pardavė be kamštelio, t. y. atidarytoje pakuotėje, taip pat davė jam vienkartinį indelį; 2) pardavėja įspėjo alkoholinį gėrimą įsigyjantį asmenį, jog jo perkamas sidras gali būti vartojamas tik bare; 3) du asmenys įsigijo vieną sidro butelį (t. y. buvo vertinamas ūkio subjekto darbuotojo gebėjimas suvokti, ar alkoholinis gėrimas buvo įsigytas išsinešti, o įvertinus parduoto gėrimo kiekį buvo konstatuota, jog toks įsigyjamo alkoholinio gėrimo kiekis negalėjo pareiškėjo darbuotojams neabejotinai rodyti, jog jis vietoje vartojamas nebus); 4) kiti kavinėje-bare buvę asmenys įsigytus alkoholinius gėrimus vartojo vietoje, be to, jame buvę žmonės iš patalpų į lauką išeidavo parūkyti ir vėl grįždavo atgal; 5) sidro butelis, kai policija sulaikė jį iš kavinės-baro išsinešusius asmenis, buvo nežymiai nugertas (ši aplinkybė, teismo vertinimu, įrodo, kad ūkio subjektas sudarė sąlygas alkoholinius gėrimus vartoti vietoje). Taigi, visų šių aplinkybių visuma išplėstinei teisėjų kolegijai leido daryti išvadą, kad ūkio subjektas ėmėsi proporcingų atsargos priemonių reikalavimui, jog Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. įtvirtintų reikalavimų būtų laikomasi[87].

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje ypatingai akcentuojama tai, kad jokiame teisės akte nėra detalizuota kokiu būdu (kokiomis priemonėmis) ūkio subjektas, vykdantis viešojo maitinimo veiklą ir prekiaujantis alkoholiniais gėrimais nuo 22 iki 8 val., turi užtikrinti Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. reikalavimo, susijusio su alkoholio vartojimo vietoje užtikrinimu, vykdymą. Toks teisinis reglamentavimas dažnai lemia, kad institucijų, vykdančių valstybinę alkoholio kontrolę, nutarimai dėl juridinių asmenų galimai padarytų Alkoholio

[87] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugpjūčio 5 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-351-13 Administracinė jurisprudencija. 2013, 26, p. 325-342.

kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. reikalavimų pažeidimų yra naikinami. Kitoje byloje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, naikindama Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento nutarimą taikyti ekonomines sankcijas įvertino aplinkybes, kad: 1) įmonės darbuotoja alkoholinį gėrimą (0,7 l brendžio butelį) į kavinę-barą atėjusiam asmeniui pardavė be kamštelio, t. y. atidarytoje pakuotėje; 2) kavinės-baro darbuotoja davė pirkėjui vienkartinį plastikinį stikliuką; 3) darbuotoja įspėjo alkoholinį gėrimą įsigyjantį asmenį, jog jo perkamas brendis gali būti vartojamas tik bare. Šių aplinkybių visumą teisėjų kolegija taip pat įvertino kaip pakankamas efektyvias priemones įstatymo reikalavimų vykdymui užtikrinti ir akcentavo, kad tai, kur buvo padėtas nusuktas kamštelis (aptariamu atveju – šalia parduodamo alkoholinio gėrimo butelio), neturi reikšmės, nes pareiškėjas, siekdamas išsinešti alkoholinį gėrimą, galėjo jį išsinešti ir be kamštelio. Teismo nuomone, esminė sąlyga, kuri turi būti išpildyta, yra ta, kad gėrimai turi būti parduodami atidarytoje pakuotėje, todėl teismas pažymėjo, kad kavinės-baro darbuotoja davė pirkėjui vienkartinį plastikinį stikliuką ir padarė išvadą, kad pardavėja gėrimą pardavė atidarytoje pakuotėje, be to aprūpino jį įsigijusį asmenį indu, reikalingu vartojant gėrimą vietoje[88]. Šiuo klausimu teismai taip pat yra akcentavę, kad alkoholinių gėrimų pilstymas, jų pateikimas stiklinėse, taurėse, bokaluose, stikliukuose ir pan. yra neatsiejama įprasto viešojo maitinimo veikla[89], taigi ūkio subjektai, siekdami tinkamai įgyvendinti įstatymo reikalavimus turi ne imituoti, bet iš tikrųjų vykdyti viešojo maitinimo veiklą.

Kita vertus, palyginus abu aptartus atvejus, akivaizdu, kad pirmuoju atveju ūkio subjektas iš tikrųjų ėmėsi daug efektyvesnių priemonių, nei antruoju, todėl kyla praktinis klausimas – kur yra riba tarp pakankamų ir nepakankamų priemonių, užtikrinančių įstatymo reikalavimų vykdymą. Šiuo atveju taip pat atkreiptinas dėmesys į priešingą teismų praktiką vertinant alkoholinių gėrimų butelių kamščių atidavimą pirkėjams (ar sudarymą sąlygų patiems kamščius pasiimti) – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas kitoje byloje konstatavo, kad bylos aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad įmonei priklausančioje kavinėje jos darbuotojas pardavė alkoholinį gėrimą (atidarytą butelį degtinės), kurio kamštelį kartu su buteliu padavė pirkėjui, tokių įmonės darbuotojo veiksmų teismas nelaikė tinkamais bei protingais siekiant tikslo – užtikrinti parduoto alkoholinio gėrimo vartojimą vietoje. Teismas pasisakė, kad aprašyti veiksmai sudarė galimybes butelį užsukti kamšeliu ir taip jį išsinešti iš patalpų, todėl institucija pagrįstai konstatavo, kad ūkio subjektas pažeidė Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. įtvirtintą draudimą[90]. Analogiškos pozicijos Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas laikėsi ir dar vienoje byloje, kurioje konstatavo, kad

[88] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. kovo 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-90-14.
[89] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-481-14.
[90] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugsėjo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-1749/2013.

dviejų alkoholinių gėrimų butelių atsuktais kamšteliais pardavimas, kai kamšteliai atiduodami klientui, kuriais jis užsisuko butelius ir alkoholį išsinešė iš kavinės patalpų, nėra efektyvios užtikrinant Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. reikalavimų vykdymą. Minėtos aplinkybės, teismo nuomone, patvirtino, kad kavinės darbuotoja sudarė sąlygas alkoholinių gėrimų išsinešimui, o ne jų vartojimui vietoje[91].

Nagrinėdamas kitas aptariamų pažeidimų padarymo aplinkybes Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra pažymėjęs, kad tokios aplinkybės, jog: 1) įmonei priklausančiame bare yra informaciniai pranešimai, jog alkoholinius gėrimus parduotus po 22 val. galima vartoti tik vietoje, 2) kad pardavėjos nuolat instruktuojamos apie tai, jog tokie gėrimai turi būti atidaryti ir vartojami vietoje, 3) įmonės vidaus darbo taisyklės, stebėjimo kameros, magnetinė spyna įėjimo į barą duryse ir kt., negali būti laikomos pakankamomis priemonėmis siekiant užtikrinti nurodytos Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatos reikalavimų laikymąsi. Šiuo byloje teismas atmetė ir įmonės argumentus, kad pirkėjas alaus skardinę nuo prekystalio paėmė pardavėjai nespėjus jos apskaityti kasos aparatu, o iki tol skardinė buvo neatidaryta dėl to, jog ją atidarius iki pardavimo pirkėjas galimai atsisakytų ją pirkti. Teismas nurodė, kad paminėta aplinkybė nepašalina Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatos pažeidimo fakto ir atsakomybės[92]. Šioje byloje teismas išaiškino, kad siekdamas tinkamai įgyvendinti Alkoholio kontrolės įstatymo reikalavimus, ūkio subjektas turi elgtis taip, kad pirkėjui nebūtų sudarytos galimybės nuo prekystalio pasiimti dar neatidarytą alaus skardinę. Kritiškai buvo įvertintas ir ūkio subjekto argumentas, jog skardinė iki apskaitant ją kasos aparatu nebuvo atidaryta siekiant išvengti nuostolių. Teismo nuomone, siekis išvengti galimų nuostolių, neeliminuoja pareigos užtikrinti Alkoholio kontrolės įstatymo reikalavimų laikymąsi. Šioje byloje svarbi ir teismo išvada, kad įstatymo nuostatos formuluotė („parduodamiems atidarytoje pakuotėje“), aiškinant ją lingvistiškai, suponuoja išvadą, kad alkoholinis gėrimas turi būti atidaromas iki pardavimo fakto, o ne po jo.

Daug ginčų nagrinėjant tokio pobūdžio bylas kyla dėl klausimo, ar ūkio subjektas iš esmės sudaro sąlygas vartoti alkoholinius gėrimus vietoje (t. y. kaip turėtų būti įrengta viešojo maitinimo vieta, kad būtų galima konstatuoti, kad joje yra sudarytos sąlygos vartoti alkoholinius gėrimus vietoje). Vienoje iš administracinių bylų Lietuvos vyriausiasis administracinis pripažino, kad įmonės viešojo maitinimo vieta, kurioje buvo įrengti du stalai ir keturi suolai, o prekystalis aptvertas metalinėmis grotomis yra viešojo maitinimo vieta, kurioje sudarytos tinkamos sąlygos

[91] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 rugsėjo 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1018/2013.
[92] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. sausio 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-2058-13.

vartoti alkoholinius gėrimus jų neišsinešant[93] ir institucijos, vykdančios valstybinę alkoholio kontrolę, apeliacinį skundą atmetė.

Kaip jau buvo minėta, didelę reikšmę sprendžiant, ar alkoholiniai gėrimai buvo parduodami vartojimui vietoje turi aplinkybė, koks kiekis alkoholinių gėrimų asmeniui yra parduodamas, teismų praktika suponuoja išvadą, kad vieno asmens perkamas didelis alkoholinių gėrimų kiekis yra pakankamas pagrindas ūkio subjektui (jo vardu veikiančiam darbuotojui) suvokti, kad alkoholiniai gėrimai perkami išsinešimui, o ne vartojimui vietoje. Štai vienoje iš bylų Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, panaikindamas pirmos instancijos teismo sprendimą, nurodė, kad baro darbuotoja turėjo numatyti, jog du alkoholio pirkėjai vietoje nevartos trijų (po1,5 l talpos) sidro butelių ir kad alkoholis tokioje taroje yra perkamas siekiant jį išsinešti[94]. Šioje situacijoje teismas padarė išvadą, kad įmonė nesiėmė efektyvių priemonių, kad sidras nebūtų išsineštas, o jos pasirinktos priemonės, kurias panaudojo darbuotoja (butelius atidarė, tačiau sidro į stiklines neįpylė, o padavė atskirai), neužtikrino įstatyme nustatytos imperatyvios pareigos vykdymo. Panašioje situacijoje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat nurodė, kad priemonės, kuriomis įmonės užtikrina Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. reikalavimų vykdymą turi būti efektyvios ir pažymėjo, kad kavinės darbuotoja turėjo numatyti, jog viena alkoholio pirkėja vietoje nevartos trijų (po 1,5 l talpos) alaus butelių ir kad alkoholis tokioje taroje yra perkamas siekiant jį išsinešti. Teismas šioje byloje taip pat nurodė, kad juridinio asmens pasirinktos priemonės, kurias panaudojo jos darbuotoja: 1) butelius atidarė, tačiau alaus į stiklines neįpylė, 2) padavė maišelį alaus buteliams susidėti, neužtikrino įstatyme nustatytos imperatyvios pareigos vykdymo[95].

Šiuo metu Vilniaus apygardos administraciniame teisme yra išnagrinėta (tačiau sprendimas dar neįsiteisėjo, nes yra apskųstas Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui) dar viena išskirtinė administracinė byla, susijusi su prekyba alkoholiniais gėrimais nuo 22 iki 8 val. viešojo maitinimo vietoje, kurioje įmonė visus nuo 22 iki 8 val. parduodamus alkoholinius gėrimus pilstė į vienkartines 1 l (ir kitokios talpos) stiklines, uždengiamas plastikiniais dangteliais, tačiau leisdavo klientams išpilstytus alkoholinius gėrimus išsinešti (patikrinimo metu buvo atliekamas kontrolinis prekių pirkimas, kurio metu buvo nupirktas 0,75 l talpos butelis putojančio vyno, kurį visą įmonės darbuotoja perpylė į vienkartinį uždengiamą plastikinį indą, nupirktas alkoholis be jokių kliūčių iš karto buvo išsineštas iš viešojo maitinimo vietos patalpų). Šioje byloje Vilniaus apygardos administracinis teismas pripažino, kad įmonė pažeidė Alkoholio kontrolės

[93] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. spalio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-141-13.
[94] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. sausio 10 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-444-326-13.
[95] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. sausio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-370-13.

įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. reikalavimus. Teismas pasisakė, kad aplinkybė, jog alkoholinis gėrimas pardavimo metu buvo perpiltas į kitą tarą, savaime nesuponuoja išvados, kad alkoholinis gėrimas bus vartojamas vietoje, teismo vertinimu, alkoholis į vienkartinius gali būti pilstomas masinių renginių ir susibūrimų metu, kur klientams nėra poreikio klientui, o dažnai ir vietos, alkoholį vartoti pardavimo vietoje. Teismo vertinimu, taros ypatybės (vienkartinis indelis su dangteliu) sudaro palankesnes sąlygas pirkėjui išsinešti nusipirktą alkoholinį gėrimą iš viešojo maitinimo įstaigos[96].

Nagrinėdamas administracines bylas Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad atsakomybės už Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. pažeidimus negalima taikyti vien tik formaliai nustačius faktinę aplinkybę, kad alkoholinis gėrimas draudžiamu laiku buvo parduotas neatidarytoje pakuotėje ir / arba nevartojimui vietoje, tačiau kiekvienu atveju būtina įvertinti objektyvių ir subjektyvių aplinkybių visumą[97].

Šiame poskyryje taip pat tikslinga aptarti gimininga teisės normą, nustatančią draudimą prekiauti alkoholiniais gėrimais kiekvienų metų rugsėjo 1 dieną. Pažymėtina, kad minėtos teisės normos išimtis nustato, kad ji nėra taikoma alkoholiniams gėrimams, parduodamiems viešojo maitinimo vietose[98]. Šios normos taikymo problema yra ta, kad nemažai viešojo maitinimo vietų, imituojančių viešojo maitinimo veiklą nakties metu, analogišką veiklą imituoja ir kiekvienų metų rugsėjo 1 dieną, o savo poziciją grindžia tuo, kad maisto tvarkymo subjektų pažymėjimai ir mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais licencijos yra išduotos viešojo maitinimo (ne mažmeninės prekybos) veiklai (prekybos būdas – vartoti vietoje ir išsinešti), todėl šios įmonės mano, kad turi teisę naudotis nustatyta išimtimi ir kiekvienų metų rugsėjo 1 dieną pardavinėti alkoholinius gėrimus išsinešimui. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, nesutikdamas su tokia įmonių pozicija ir siekdamas užtikrinti įstatymo tikslo – mažinti bendrąjį alkoholio suvartojimą ir jo prieinamumą – įgyvendinimą, pirmą kartą taikė administracinę atsakomybę viešojo maitinimo vietai, už šio įstatymo reikalavimo pažeidimą. Vilniaus apygardos administracinis teismas, išnagrinėjęs ūkio subjekto skundą dėl ekonominių sankcijų taikymo, neįsiteisėjusiu 2016-10-17 sprendimu, palaikė valstybės institucijos poziciją ir akcentavo, kad įmonė, vykdydama prekybą viešojo maitinimo vietoje rugsėjo 1 dieną gamykliniu būdu uždarytais alkoholiniais gėrimais, skirtais išsinešimui, o ne vartojimui vietoje, faktiškai veikė ne kaip viešojo maitinimo įstaiga, o kaip mažmeninės prekybos įmonė. Teismas nurodė, kad nors įmonei formaliai ir yra priskirtas viešojo maitinimo vietos statusas, tačiau prekyba alkoholiniais gėrimais rugsėjo 1

[96] Vilniaus apygardos administracinio teismo 2016 gegužės 2 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-3236-789/2016 (neįsiteisėjęs).
[97] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugsėjo 30 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-468-13.
[98] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 10 p., Valstybės žinios, 1995-05-26, Nr. 44-1073.

dieną tokiu būdu, kokiu buvo vykdoma konkrečiu atveju (gamykliniu būdu uždaryti gėrimai pardavinėjami per dideliais kiekiais asmeniui vartoti vietoje, be to sudedami į maišelį ir paruošiami išsinešimui), atitinka ne viešojo maitinimo vietos veiklos sampratą, tačiau faktiškai prilygsta mažmeninei prekybinei veiklai. Teismo vertinimu, tokia veikla prieštarauja ne tik pačiai baro, kaip viešojo maitinimo paslaugą teikiančios įstaigos esmei, tačiau ir viešojo maitinimo veiklos sampratai[99].

Išnagrinėjus Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. reikalavimus ir jų taikymo praktiką, darytina išvada, kad konstatuojant juridinių asmenų kaltę dėl šių pažeidimų būtina nustatyti bent vieno iš kumuliatyvių reikalavimų nevykdymą. Praktiškai nėra teisminių ginčų dėl pažeidimo vertinimo, jei įmonė neįvykdė pirmojo reikalavimo (t. y. pardavė alkoholinį gėrimą gamykliniu būdu uždarytoje pakuotėje), daug daugiau ginčų kyla vertinant įmonių kaltę dėl antrosios sąlygos (t. y. užtikrinimo, kad alkoholiniai gėrimai parduodami tik vartojimui vietoje) vykdymo. Šiuo atveju turi būti itin išsamiai įvertinta objektyvių ir subjektyvių aplinkybių visuma. Ypač atkreiptinas dėmesys į tokias objektyviąsias aplinkybes kaip: 1) indų, skirtų vartoti alkoholiui, pateikimas ir realių sąlygų vartoti alkoholinius gėrimus vietoje sudarymas, 2) vieno asmens perkamų alkoholinių gėrimų kiekis, 3) aktyvūs įmonės darbuotojo veiksmai informuojant pirkėją apie tai, kad alkoholiniai gėrimai turi būti vartojami vietoje ir pan. Pastebėtina, kad pasyvūs įmonių veiksmai (tokie kaip vidinės instrukcijos, iškabinti užrašai apie draudimą alkoholį išsinešti ir pan.) teismų praktikoje nėra pripažįstami, kaip efektyvios priemonės, kurių tikimasi iš atsakingo ūkio subjekto. Pažymėtina, kad tam tikri veiksmai (pvz., maišelių susidėti pirkiniams išdavimas, sudarymas sąlygas pirkėjui pasiimti alkoholinių gėrimų butelių kamštelius) teismų praktikoje vertinami, kaip įrodantys įmonės kaltę dėl aptariamo pobūdžio pažeidimų.

Pažymėtina, kad teismų praktikoje akcentuojama, kad įstatymų leidėjas nėra nustatęs konkrečių sąlygų (reikalavimų, kuriuos turi įvykdyti ūkio subjektas), siekdamas tinkamai užtikrinti Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. reikalavimus, todėl, autoriaus nuomone, aptariama teisės norma yra tobulintina (pvz., Lietuvos Respublikos Seimo Teisės aktų, projektų ir susijusių dokumentų paieškos sistemoje yra užregistruotas Alkoholio kontrolės įstatymo Nr. I-857 18 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIP-2836(2), kuriuo siūloma pakeisti Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. ir jį išdėstyti taip: „Lietuvos Respublikoje prekiauti alkoholiniais gėrimais draudžiama <...> 13) nuo 22 valandos iki 10 valandos viešojo maitinimo vietose, turinčiose licencijas mažmeninei prekybai alkoholiniais gėrimais. Šis draudimas netaikomas viešojo maitinimo vietose, turinčiose licencijas mažmeninei prekybai alkoholiniais

[99] Vilniaus apygardos administracinio teismo neįsiteisėjęs 2016 m. spalio 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI-5669-281/2016.

gėrimais, parduodamiems pilstomiems alkoholiniams gėrimams ir tik vartoti vietoje“)[100]. Kaip minėta, teismų praktikoje jau sutinkama nuomonių, kad alkoholinių gėrimų pilstymas į vienkartinę plastikinę tarą yra būdingas mugėms ir kitoms prekybos vietoms, kuriose nėra galimybių ir poreikio įsigytus alkoholinius gėrimus vartoti vietoje, todėl taip pat diskutuotina, ar nereikėtų papildomai riboti galimybės viešojo maitinimo vietose parduodamus pilstomus alkoholinius gėrimus pilstyti į vienkartinę plastikinę tarą, tuo labiau, kad tai atitiktų ir šiandien aktualų ekologijos problemų sprendimo interesą. Pažymėtina, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. norma aptariamu atveju turėtų būti tobulinama ne tik dėl didesnio teisinio aiškumo poreikio, tačiau ir dėl to, kad tikslesnis teisinis reglamentavimas padėtų valstybei efektyviau siekti Alkoholio kontrolės įstatymo tikslo – mažinti bendrąjį alkoholio suvartojimą ir jo prieinamumą, nes eliminuotų galimybę ūkio subjektams piktnaudžiauti įstatymo formuluote ir vykdant mažmeninę prekybą alkoholiniais gėrimais nuo 22 iki 8 val. imituoti viešojo maitinimo veiklą.

2.2.2.3. Atsakomybės už alkoholinių gėrimų pardavimą neblaiviems asmenims taikymo problemos

Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 d. 2 p. nustatyta, kad Lietuvos Respublikoje draudžiama parduoti alkoholinius gėrimus neblaiviems asmenims. Alkoholio kontrolės įstatymo 26 str. 2 d. nustatyta, kad transporto priemones vairuojančių ir kitų asmenų neblaivumo (girtumo) kontrolės tvarką, vairavimo metu leidžiamą maksimalią etilo alkoholio koncentraciją asmenų, vairuojančių antžeminio, vandens ir oro transporto priemones Lietuvos Respublikoje, iškvepiamame ore, kraujyje ir kituose organizmo skysčiuose nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota institucija. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-05-12 nutarimu Nr. 452 buvo patvirtintos Transporto priemones vairuojančių ir kitų asmenų neblaivumo (girtumo) ar apsvaigimo nustatymo taisyklės[101]. Vadovaujantis šiomis taisyklėmis, yra tikrinamas teisės pažeidimus padariusių ir kitų asmenų blaivumas, tačiau nei minėtose taisyklėse, nei Alkoholio kontrolės įstatyme neblaivumo sąvoka nėra pateikta. Tuo tarpu kituose teisės aktuose neblaivumas traktuojamas įvairiai (pagal teisės aktus asmuo laikomas neblaiviu, kai alkoholio koncentracija kraujyje yra nuo 0,00 promilių iki 0,4 promilės ir daugiau).

[100] Lietuvos Respublikos Seimo Teisės aktų, projektų ir susijusių dokumentų paieškos sistema (https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/ae64e3e0942011e59c9a8f8c9980906b?positionInSearchResults=4&searchModelUUID=f34da7e1-78c9-47d9-8f1f-3cfc5e717bc6 [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-07].

[101] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-05-12 nutarimas Nr. 452 „Dėl Transporto priemones vairuojančių ir kitų asmenų neblaivumo (girtumo) ar apsvaigimo nustatymo taisyklių patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2006-05-18, Nr. 56-2000.

Magistro baigiamojo darbo autoriaus nuomone, netikslinga neblaivumo, Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 d. 2 p. taikymo prasme, sieti su konkrečia alkoholio koncentracija kraujyje, nes nesant numatytos galimybės įmonių, prekiaujančių alkoholiniais gėrimais, darbuotojams tikrinti alkoholio pirkėjų blaivumo techninėmis priemonėmis, svarbesni yra išoriniai alkoholį perkančio asmens neblaivumo požymiai (pvz., kvapas iš burnos, eisena, kalbos rišlumas ir pan.) bei elgesys viešosios tvarkos (t. y. žmogaus orumo ir visuomeninės dorovės) atžvilgiu. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką , kurioje sakoma, jog sprendžiant, ar neblaivus asmuo įžeidė žmogaus orumą ir visuomeninę dorovę, įžeidimu reikėtų suprasti išskirtinį, visuotinai pripažintas moralės normas pažeidžiantį, viešą žmogaus elgesį[102] (pvz., nesiorientavimą aplinkoje, nesugebėjimą savarankiškai judėti ir pan.[103]). Tuo tarpu Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 d. 2 p. normos tikslas, autoriaus nuomone, yra pagrįstas ne viešosios tvarkos užtikrinimo poreikiu, bet siekiu sulaikyti asmenis nuo nesaikingo ir neapgalvoto alkoholio vartojimo. Taigi, įmonių, vykdančių mažmeninę prekybą alkoholiniais gėrimais, darbuotojams, siekiantiems tinkamai vykdyti teisės aktų reikalavimus, būtina vadovautis Bendros asmens būklės vertinimo metodikos, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2006-06-20 įsakymu Nr.V-505, 2 p. nustatytais požymiais, kuriems esant yra pagrindas įtarti, kad asmuo yra neblaivus ir/ar apsvaigęs, šie požymiai yra tokie: 1) iš burnos sklindantis alkoholio kvapas; 2) neadekvati elgsena; 3) nerišli kalba; 4) nekoordinuoti judesiai. Tokia nuomonė yra pagrįsta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, kurioje nurodyta, kad šiuo klausimu „pagal analogiją“ leistina remtis minėta metodika, o konkrečiomis bylos aplinkybėmis teismas pažymėjo, kad pardavėja tiesioginio kontakto su pirkėjais metu turėjo galimybę stebėti jų elgesį, ir preliminariai įvertinti, ar jie yra blaivūs[104].

Išanalizavus Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką, darytina išvada, kad administracinėse bylose dėl alkoholinių gėrimų pardavimo neblaiviems asmenims daugiausiai ginčų kyla dėl klausimo, ar juridinio asmens darbuotojas, parduodantis alkoholinius gėrimus, turėjo objektyvią galimybę suvokti, kad alkoholinių gėrimų pirkėjas yra neblaivus. Vienoje iš nutarčių Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad jokiuose Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra nustatyta pareiga parduotuvių darbuotojams tikrinti asmenų, perkančių alkoholinius gėrimus, girtumo, o parduotuvių darbuotojai gali tik stebėti pirkėjų elgesį, kuris leistų daryti prielaidą, kad stebimas pirkėjas yra neblaivus. Nagrinėjamu atveju teisėjų kolegija konstatavo, kad pardavėja-kasininkė įvertinusi pirkėjo būklę, išorinių

[102] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gruodžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-62-2512-11.
[103] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. spalio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-575-2084-09.
[104] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-481-14.

girtumo požymių neįžvelgė[105] (aptariamu atveju pirkėjui buvo nustatytas 1,69 promilės girtumas, be to, pirkėjo blaivumas buvo tikrinamas praėjus pusei valandos nuo alkoholinio gėrimo pirkimo momento, taip pat buvo vadovaujamasi Panevėžio apygardos teismo priimtu nutarimu nutraukti administracinio teisės pažeidimo bylą įmonės darbuotojo atžvilgiu). Kai kuriose kitose administracinėse bylose Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat analizavo subjektyviąją šio pažeidimo pusę (t. y. įmonės ir jos darbuotojų suvokimą apie daromą pažeidimą) ir konstatavo, kad alkoholinio gėrimo pirkimo metu pirkėjas buvo neblaivus, tačiau dėl objektyvių aplinkybių parduotuvės darbuotoja šio fakto nustatyti negalėjo, todėl, teismo vertinimu, ir įmonė nėra kalta dėl inkriminuojamo pažeidimo[106]. Pastebėtina, kad labai panašiai aptariamo Alkoholio kontrolės įstatymo reikalavimo pažeidimą vertino ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, spręsdamas valstybės institucijos prašymu atnaujintą fizinio asmens (įmonės darbuotojo) administracinio teisės pažeidimo bylą, kurioje akcentavo, kad aptariamam pažeidimui konstatuoti nepakanka vien tik nustatyti alkoholinių gėrimų pardavimo neblaiviam asmeniui fakto, tačiau būtina įrodyti pardavėjo tyčią. Minimoje atnaujintoje administracinio teisės pažeidimo byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pritarė apeliacinės instancijos teismo pozicijai dėl kritiškai vertintinų pažeidimą nustačiusio policijos pareigūno parodymų, duotų teismo posėdžio metu, kuriuose policijos pareigūnas teigė, kad alkoholio pirkėjas, kuriam buvo nustatytas lengvas (0,58 promilės) neblaivumo laipsnis, atrodė „akivaizdžiai neblaivus, šlitinėjo ir griuvinėjo“. Teismo nuomone, toks alkoholio pirkėjo neblaivumas iš tikrųjų galėjo alkoholio pardavėjui nesukelti jokio įtarimo[107].

Pripažindamas juridinio asmens padarytą Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 d. 2 p. pažeidimą Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas akcentavo tokias aplinkybes: 1) parduotuvės alkoholinių gėrimų skyriuje asmuo svirduliavo į šalis, 2) parduotuvės darbuotoja minėtą asmenį stebėjo, 3) pirkėjui nustatytas sunkus (2,67 promilės) girtumas[108], taigi, kaip matome, teismai tokio pobūdžio bylose itin daug dėmesio skiria subjektyviajai pažeidimo pusei nagrinėti. Kita vertus, tam tikrais atvejais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas net ir nesunkų alkoholinių gėrimų pirkėjo girtumo laipsnį (1,44 promilės) vertino, kaip pakankamą, kad alkoholinių gėrimų pardavėja įsitikintų asmens neblaivumu, o įmonės teiginį, kad jos darbuotoja girtumo nepastebėjo, vertino, kaip nepakankamą atidumą[109]. Šioje byloje be asmens girtumo buvo

[105] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. sausio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-331-14.
[106] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. birželio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-695-822/2015.
[107] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 24 d. nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. 2AT-10-895/2015.
[108] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. gegužės 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-913-858/2015.
[109] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. balandžio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-123-13.

įvertinta ir policijos pareigūnų nurodyta aplinkybė, kad asmuo atrodė „akivaizdžiai girtas“. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas panašaus pobūdžio bylas dėl ūkio subjektų darbuotojų padarytų administracinių teisės pažeidimų taip pat pažymėjo, kad įrodinėjant subjektyviąją pažeidimo pusę, vidutinis ir sunkus kliento girtumas (minimoje administracinio teisės pažeidimo byloje alkoholio pirkėjui buvo nustatytas 1,96 promilės girtumas) vidutiniškai rūpestingam asmeniui turėtų būti akivaizdus ir pakankamas suvokti, kad alkoholio parduoti negalima. Šioje administracinio teisės pažeidimo byloje, išanalizavęs vaizdo įrašą, teismas taip pat nurodė, kad aplinkybė, jog į kavinę ir iš jos asmuo ėjo pakankamai stabiliai, neleidžia jo būklės vertinti kaip blaivaus, nes, teismo vertinimu, asmens neblaivumą paprastai apsprendžia požymių visuma – kalba, kvapas, išvaizda ir pan.[110].

Taigi darytina išvada, kad alkoholinių gėrimų pardavimo neblaiviems asmenims atvejais būtina nustatyti ne tik objektyviąsias pažeidimo padarymo aplinkybes (t. y. alkoholinių gėrimų pirkėjo neblaivumo faktą), bet itin svarbu tinkamai nustatyti subjektyviąsias pažeidimo padarymo aplinkybes – atsakyti į klausimą ir atitinkamais duomenimis pagrįsti, ar juridinio asmens darbuotojas, parduodamas alkoholį neblaiviam asmeniui suvokė (arba objektyviai galėjo suvokti) faktą, jog parduoda alkoholį neblaiviam asmeniui. Šiuo atveju itin didelį dėmesį reikėtų skirti tinkamam pažeidimo aplinkybių (pvz., pirminių darbuotojų ir alkoholinių gėrimų pirkėjų paaiškinimų turiniui, kitų asmenų, mačiusių pardavimo faktą, paaiškinimų ar tarnybinių pranešimų turiniui, ypatingai turėtų būti akcentuojamos aplinkybės, įrodančios, kad aplinkiniams buvo matomi ir/ar jaučiami požymiai, sudarantys pagrindą manyti, kad pirkėjas yra neblaivus) fiksavimui, taip pat efektyviam techninių priemonių (pvz., vaizdo ir/ar garso įrašų, patvirtinančių akivaizdžius asmenų neblaivumo požymius) panaudojimui, taip pat patikrinimus atliekantiems pareigūnams reikėtų imtis atitinkamų priemonių, kad būtų išsaugoti ir pridėti prie surinktos pažeidimo medžiagos įmonės prekybos vietoje įrengtomis stebėjimo kameromis užfiksuoti vaizdo įrašai (pvz., patvirtinantys duomenis apie nestabilią pirkėjo eiseną, neadekvatų elgesį, nesiorientavimą aplinkoje ir pan.).

Autoriaus nuomone, taip pat diskutuotina, kokia apimtimi Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 d. 2 p. nustatytas draudimas turėtų būti taikomas viešojo maitinimo vietose, kuriose klientui užsakant pilstomus alkoholinius gėrimus ir darbuotojams priimant pakartotinį užsakymą, vadovaujantis formaliu požiūriu, alkoholiniai gėrimai nebeturėtų būti parduodami, nes, akivaizdu, kad tokioje situacijoje viešojo maitinimo įstaigos darbuotojas jau ne tik gali suvokti, bet ir turi patikimus duomenis, kad alkoholio užsakymą pateikia neblaivus (t. y. tam tikrą alkoholio kiekį jau suvartojęs) klientas. Deja, teismų praktikos nagrinėjant panašias situacijas autoriui aptikti

[110] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. kovo 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-575-249-12.

nepavyko, o paaiškinimo, kaip elgtis viešojo maitinimo įstaigai, siekiančiai tinkamai vykdyti įstatymo reikalavimą, nepateikia ir įstatymų leidėjas.

Darytina išvada, kad teismų praktikoje Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 d. 2 p. pažeidimas ypatingai siejamas su subjektyviąja pažeidimo puse – pardavėjo suvokimu, kad alkoholinius gėrimus perka neblaivus klientas. Tokia išvada patvirtina autoriaus hipotezę, kad siekiant aptariama norma įtvirtinto tikslo (apsaugoti vartotojus nuo besaikio, spontaniško alkoholio vartojimo) esant bet kuriems aprašytiems neblaivumo požymiams (pvz., nerišliai kliento kalbai, neadekvačiai elgsenai ir pan.) alkoholinių gėrimų pardavėjai turėtų atsisakyti parduoti alkoholį, o žmogaus orumą ir visuomeninę dorovę pažeidžiantis neblaivaus pirkėjo elgesys galėtų būti vertinamas, kaip aplinkybė, patvirtinanti subjektyviąją pažeidimo pusę – akivaizdų alkoholio pardavėjo ir kitų asmenų gebėjimą suvokti asmens girtumą, o ne, kaip privaloma sąlyga konstatuojant Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 d. 2 p. pažeidimą, tačiau teismų praktikoje šis santykis, autoriaus duomenimis, dar nebuvo nagrinėjamas. Taip pat paminėtina, kad, nors teismų praktika ir nėra vienareikšmiška, tačiau nustatytas sunkus ar vidutinis pirkėjo neblaivumas suponuoja alkoholį pardavusio asmens suvokimą apie pirkėjo girtumą.

2.2.2.4. Atsakomybės už alkoholinių gėrimų pardavimą nepilnamečiams asmenims taikymo praktika

Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 d. 3 p. nustato, kad Lietuvos Respublikoje draudžiama parduoti alkoholinius gėrimus asmenims, jaunesniems kaip 18 metų. Neabejotina, kad tai yra vienas visuomenei svarbiausių apribojimų, kurio nesilaikymas daro didžiulę žalą visuomenės sveikatai. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikoje galiojančiomis teisės normomis kompleksiškai siekiama užtikrinti, kad jaunesni kaip 18 metų asmenys neturėtų galimybės įsigyti, vartoti ir/ar turėti alkoholinių gėrimų – Administracinių teisės pažeidimų kodeksas numato administracinę atsakomybę už alkoholinių gėrimų pardavimą nepilnamečiams (164 str. 3 d.), už alkoholinių gėrimų nupirkimą ir/ar kitokį perdavimą nepilnamečiams, taip pat už nepilnamečio nugirdymą (180 str.). Alkoholio kontrolės įstatymo 22 str. 2 d. nustatyta, kad Lietuvos Respublikoje draudžiama asmenims iki 18 metų vartoti alkoholinius gėrimus ar jų turėti, o Administracinių teisės pažeidimų kodekso 178^1 str. numato atsakomybę už šio reikalavimo nesilaikymą patiems nepilnamečiams, o tam tikrais atvejais – jų tėvams arba globėjams (rūpintojams). Taigi, turėtume atkreipti dėmesį į tai, kad atsakomybė (priešingai nei anksčiau aptartais atvejais) už Alkoholio kontrolės įstatymo reikalavimų nesilaikymą yra numatyta ne tik alkoholį pardavusioms įmonėms ir jų darbuotojams, bet ir patiems alkoholinius gėrimus nusipirkusiems nepilnamečiams. Be to, priešingai nei anksčiau aptartais atvejais, efektyviam

įstatymo reikalavimo užtikrinimui įstatymų leidėjas suteikė ir atitinkamus įgaliojimus alkoholinių gėrimų pardavėjams – Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 5 d. nustatyta, kad alkoholinių gėrimų pardavėjai privalo reikalauti pateikti asmens amžių liudijantį dokumentą tuo atveju, kai yra abejonių, kad asmuo yra jaunesnis nei 18 metų, o jeigu toks asmuo nepateikia jo amžių liudijančio dokumento, privalo atsisakyti parduoti jam alkoholinius gėrimus.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje nagrinėjant su Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 d. 3 p. pažeidimais susijusias bylas yra akcentuojama, kad draudimas parduoti alkoholinius gėrimus nepilnamečiams yra absoliutus ir adresuotas visiems ūkio subjektams, kurie verčiasi alkoholinių gėrimų pardavimu <...> nustatytu teisiniu reglamentavimu siekiama mažinti bendrąjį alkoholio suvartojimą, jo prieinamumą, ypač nepilnamečiams, piktnaudžiavimą alkoholiu ir jo daromą neigiamą poveikį žmogaus sveikatai[111]. Teismų praktikoje leistina alkoholinių gėrimų pardavimo nepilnamečiams faktus įrodinėti ne tik pačių institucijų iniciatyva užfiksavus galimo pažeidimo faktą, bet ir gavus informacijos apie galimai praeityje padarytą pažeidimą (pvz., tėvų telefoninį pranešimą ar sulaikius nepilnamečius asmenis vartojančius ar su savimi turinčius alkoholinių gėrimų). Tokiais atvejais įmonės kaltė įrodinėjama nepilnamečių ir/ar jų tėvų (globėjų, rūpintojų) paaiškinimais, kasos kvitais ir kitais duomenimis. Vienoje iš administracinių bylų, dėl ekonominės sankcijos už aptariamą pažeidimą taikymo, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, vertindamas byloje surinktus įrodymus, pažymėjo, kad alkoholinio gėrimo pardavimo mažamečiui faktą patvirtino išsamūs paties mažamečio ir jo motinos paaiškinimai (nei mažamečio motina, nei policija parduotuvėje nebuvo, šio pažeidimo neinicijavo, pardavėja iš mažamečio vaiko apskritai dokumentų neprašė, policija pranešimą apie pažeidimą gavo telefonu iš mažamečio motinos). Byloje esantys rašytiniai paaiškinimai, tyrėjos tarnybinis pranešimas, prekių pardavimo ir banko kvitai, daiktų ir (ar) dokumentų paėmimo protokolas akivaizdžiai ir aiškiai patvirtino, jog parduotuvėje mažamečiui buvo parduotas alkoholinis gėrimas[112]. Naujausioje teismų praktikoje taip pat akcentuojama alkoholį parduodančio subjekto pareiga įrodyti, kad jis ėmėsi pakankamų priemonių, kad užtikrinti nagrinėjamos teisės normos laikymąsi – Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo kolegija pasisakė, kad administracinėn atsakomybėn traukiamas ūkio subjektas nepateikė duomenų, patvirtinančių, kad ėmėsi pakankamų priemonių išaiškinti darbuotojams kaip jie turėtų elgtis aptarnaudami nepilnamečius ar galimai nepilnamečius klientus, taip pat, kad išaiškino darbuotojams teisės aktų reikalavimus ir atsakomybę už jų pažeidimus[113].

[111] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A[822]-577-14.
[112] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-822-577-14.
[113] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. balandžio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-351-261/2016.

Nepaisant imperatyvių įstatymo reikalavimų ir alkoholinių gėrimų pardavėjams nustatytos pareigos, kai kyla įtarimų, ar alkoholį perka pilnametis asmuo, tikrinti alkoholio pirkėjo amžių liudijančius dokumentus, praktikoje tokio pobūdžio pažeidimų nustatoma nuolat – didelį atgarsį visuomenėje sukėlė 2015 m. pavasarį grupės visuomenininkų atliktas eksperimentas, kurio metu keliolikoje prekybos vietų nepilnametis asmuo pirko alkoholinius gėrimus ir daugumoje iš šių prekybos vietų alkoholinius gėrimus jam įsigyti pavyko[114] (eksperimento eigą visuomenininkai fiksavo techninėmis priemonėmis), taigi manytina, kad įstatymo reikalavimų laikymasis nėra veiksmingai užtikrinamas. Nagrinėjant šią situaciją taip pat pastebėtina, kad įmonių darbuotojų atžvilgiu buvo taikoma administracinė atsakomybė, tačiau Vilniaus miesto apylinkės ir Vilniaus apygardos teismai kiekvieną iš alkoholio pirkimo eksperimento metu faktų vertino individualiai ir priėmė skirtingus sprendimus[115] (pvz., administracinio teisės pažeidimo bylose Nr. A2.8.-7789-873/2015, Nr. A2.8.-7206-536/2015 įmonės darbuotojai buvo pripažinti kaltais dėl padarytų administracinių teisės pažeidimų ir jiems paskirtos administracinės nuobaudos, administracinio teisės pažeidimo bylose Nr. Nr. A2.8.-7914-754/2015, A2.8-7913-992/2015 buvo pritaikyta Administracinių teisės pažeidimų kodekso 30^1 str. nuostata ir nuobaudos neskirtos, administracinio teisės pažeidimo byla Nr. A2.8.-8317-754/2015 buvo nutraukta nesant administracinio teisės pažeidimo sudėties ir kt. atvejai). Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas įmonių, kurių prekybos vietose buvo parduotas alkoholis, atžvilgiu taip pat taikė ekonomines sankcijas už Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 d. 3 p. pažeidimus, tačiau apskųsti institucijos nutarimai dar nagrinėjami Vilniaus apygardos administraciniame teisme. Jau išnagrinėtoje administracinėje byloje Vilniaus apygardos administracinis teismas nurodė, kad vien jaunas pirkėjo amžius jau sudarė pareigą pardavėjui reikalauti asmens dokumento, o ūkio subjekto nurodytos aplinkybės, kad nepilnametis atvyko automobiliu (peržiūrėjus vaizdo įrašus nustatyta, kad automobilį vairavo kitas asmuo) ir „atrodė kaip pilnametis“ nėra pagrįstos, pirmos instancijos teismas taip pat pažymėjo, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 4 p. pažeidimas pagal savo pobūdį yra formalios sudėties, taigi pažeidimo kvalifikavimui neturi įtakos konkreti kaltės išraiška[116]. Tiesa, paminėtina, kad 2010 – 2011 m. Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo praktikoje nagrinėjant administracinių teisės pažeidimų bylas dėl alkoholinių gėrimų pardavimo nepilnamečiams, buvo sutinkama ir šiek tiek kitokia pozicija – vienoje iš administracinių teisės pažeidimų bylų teismas paminėjo, kad įrodyti abejonių dėl pirkėjo pilnametystės nebuvimą privalo

[114] Visuomenės informavimo priemonė www.15min.lt (http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/nufilmuotas-eksperimentas-is-17-degaliniu-alaus-nepilnameciui-nepardave-tik-3-56-497916) [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-10].

[115] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015-06-03 nutarimas Nr. A2.8.-7789-873/2015; Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015-05-25 nutarimas Nr. A2.8.-7206-536/2015; Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015-07-31 nutarimas Nr. A2.8.-8317-754/2015; Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015-07-03 nutarimas Nr. A2.8-7913-992/2015.

[116] Vilniaus apygardos administracinio teismo 2016 m. kovo 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI-4593-821/2016.

alkoholinių gėrimų pardavėjas[117], tačiau, autoriaus nuomone, tokia praktika buvo ydinga ir todėl nebuvo plačiai išplėtota. Šiuo klausimu atkreiptinas dėmesys į aplinkybę, kad administracinė atsakomybė (tiek fizinio, tiek juridinio asmens atžvilgiu) yra taikoma už alkoholio pardavimo nepilnamečiui faktą (t. y. už Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 d. 3 p. pažeidimą[118]), tačiau ne už ne už pareigos tikrinti pirkėjo amžių patvirtinantį dokumentą (nustatytos Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 5 d.[119]) nevykdymą, nes Alkoholio kontrolės įstatymo 34 str. net gi nėra numatyta atsakomybė už šios pareigos nevykdymą[120].

Nagrinėjant Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 d. 3 p. pažeidimų problematiką taip pat aktualu tai, kad valstybinę alkoholio kontrolę vykdyti įgaliotos institucijos tokio pobūdžio pažeidimus gali nustatyti tik tiesioginio prekybos vietų stebėjimo būdu (t. y. iš Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos manytina, kad valstybinę alkoholio kontrolę vykdančios institucijos neturi teisės pasitelkti nepilnamečių asmenų prekių pirkimams atlikti, nes tai galimai būtų vertinama, kaip provokacija padaryti pažeidimą[121], be to, tokiu atveju ir pats nepilnametis padarytų Administracinių teisės pažeidimų kodekso 178^1 str. numatytą administracinį teisės pažeidimą) arba tirdamos gautą informaciją apie praeityje padarytus pažeidimus, o tokia kontrolė, atsižvelgiant į pažeidimo pavojingumą, autoriaus nuomone, nėra pakankama, nes statistika rodo, kad nepilnamečiai sėkmingai įsigyja ir vartoja alkoholinius gėrimus – 80 proc. 15-16 m. Lietuvos mokinių mano, kad jiems būtų labai lengva ar gana lengva įsigyti alkoholinių gėrimų, o 43 proc. nurodo nors kartą per paskutines 30 dienų pirkę alkoholinius gėrimus savo reikmėms parduotuvėje[122]. Kitų tyrimų rezultatai labai panašūs. Tokia pati dalis (80 proc.) 14 - 17 metų amžiaus jaunuolių, 2012 m. dalyvavusių Alkoholio prieinamumo nepilnamečiams tyrime[123], tvirtino, kad jiems būtų visiškai nesunku arba greičiau nesunku įsigyti alkoholinių gėrimų vietinėje parduotuvėje, pusė (49 proc.) šiame tyrime dalyvavusių jaunuolių alkoholinius gėrimus nusiperka patys. Europos Komisijos užsakymu Olandijos alkoholio kontrolės politikos instituto atlikto Europoje galiojančių amžiaus apribojimų,

---

[117] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. vasario 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-62-558-11.
[118] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 4 p. Valstybės žinios, 1995-05-26, Nr. 44-1073.
[119] *Ibid*, 18 str. 5 d.
[120] *Ibid*, 34 str..
[121] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-10-09 nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-1696-08, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. lapkričio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-1303-10.
[122] The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN) and the authors. The 2011 ESPAD Report Substance Use Among Students in 36 European Countries. 2012.
[123] Alkoholio prieinamumo nepilnamečiams tyrimas, 2012, http://old.ntakd.lt/files/Apklausos_ir_tyrimai/alk_prieinamumas_nepilnameciams.pdf, [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-13].

susijusių su alkoholinių gėrimų vartojimu ir įsigijimu, tyrimo[124] rezultatai atskleidė, kad šalyse, kurių teisės aktuose nustatytas reikalavimas parduodant alkoholinius gėrimus ir kilus įtarimui dėl pirkėjo amžiaus prašyti pateikti asmens amžių liudijantį dokumentą, šio reikalavimo dažnai nesilaikoma. Be to, labai skiriasi nustatytų amžiaus apribojimų laikymasis skirtingose šalyse. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje ir Rumunijoje 0 proc., o Švedijoje 93 proc. pardavėjų prašė nepilnamečių asmenų, mėginusių įsigyti alkoholinių gėrimų, pateikti asmens amžių liudijantį dokumentą. Paprastai pardavėjai alkoholinius gėrimus jaunesniems nei teisės aktuose nustatyto amžiaus asmenims parduoda dėl kelių pagrindinių priežasčių: 1) pirkėjas atrodo vyresnis ir dėl to pardavėjas neteisingai įvertina jo amžių; 2) pardavėjas nesugeba apskaičiuoti pirkėjo amžiaus pagal asmens dokumente pateiktą gimimo datą; 3) pardavėjas pamiršta paprašyti asmens amžių liudijančio dokumento; 4) nepilnamečiai asmenys, norintys įsigyti alkoholinių gėrimų, prašo savo pilnamečių draugų ar kitų asmenų nupirkti jiems alkoholinių gėrimų; 5) pardavėjas baiminasi neigiamos pirkėjo reakcijos; 5) pardavėjui nerūpi, kad alkoholinius gėrimus gali įsigyti nepilnamečiai; 7) pardavėjai nesijaučia už tai atsakingi, yra suinteresuoti parduoti kuo daugiau alkoholinių gėrimų ar nori kuo greičiau atlikti savo darbą – parduoti prekę. Tyrime akcentuojama, kad neužtenka vien tik nustatyti leistiną amžių, kurio sulaukus galima parduoti, įsigyti ir/ar vartoti alkoholinius gėrimus, bet būtina stiprinti ir šių apribojimų laikymąsi. Valstybėms teisės aktuose rekomenduojama nustatyti įpareigojimą pardavėjams tikrinti kiekvieno alkoholinius gėrimus įsigyti mėginančio asmens amžių, taikant papildomą tikrintiną amžių, kuris turėtų bent 5 metais viršyti teisės aktuose nustatytą leistiną amžių.

Taigi, pasiūlymas, kuriuo galėtų būti kompleksiškai sprendžiama aptariama problema yra įstatymu nustatyti pereinamąjį amžių, kurio sulaukę asmenys turi teisę pirkti alkoholinius gėrimus, tačiau iš jų privalomai prašoma pateikti asmens amžių liudijantį dokumentą (pvz., nuo 18 iki 25 metų amžiaus alkoholinių gėrimų pirkėjams), tokiu būdu būtų eliminuojama dažnai praktikoje sutinkama amžiaus klaidos problema (pvz., Vilniaus apygardos administracinio teismo 2016-09-26 sprendimas administracinėje byloje dėl analogiško reguliavimo prekių – tabako gaminių – pardavimo nepilnametei Nr. eI-8278-535/2016). Toks teisinis reglamentavimas taip pat suteiktų galimybę valstybės institucijoms atlikti prekių pirkimus tikrinant, kaip laikomasi reikalavimo tikrinti alkoholio pirkėjų amžių patvirtinančius dokumentus iš 18 – 25 metų amžiaus asmenų, nes į tokius prekių pirkimus nebūtų įtraukiami nepilnamečiai asmenys. Kita teismų praktikoje nenagrinėta problema yra ta, kad Alkoholio kontrolės įstatyme nepateikta asmens amžių liudijančio dokumento sąvoka, todėl socialiai atsakingai veiklą siekiantiems vykdyti

[124] European Commission, Eyes on Ages. A research on alcohol age limit policies in European Member States. Legislation, enforcement and research, 2013. Prieiga internete: http://ec.europa.eu/health/alcohol/docs/eyes_on_ages_report_en.pdf

prekybininkams gali kilti abejonių ar technologiškai neapsaugoti dokumentai (pvz., darbo pažymėjimai, moksleivio pažymėjimai ir pan.) yra tinkami asmens amžių liudijantys dokumentai.

Apibendrinant darytina išvada, kad Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 4 d. 3 p. įtvirtintas draudimas yra imperatyvus, o jo turinys aiškus, apribojimo įgyvendinimui ūkio subjektams yra suteikta pakankamai teisinių įrankių, tačiau pagrindinės problemos kyla dėl ribotų valstybės institucijų galimybių efektyviai tikrinti, kaip šio draudimo laikomasi.

IŠVADOS

1. Valstybinės alkoholio kontrolės teisiniai pagrindai yra nustatyti Alkoholio kontrolės įstatyme, tačiau šią sritį taip pat reglamentuoja įvairūs poįstatyminiai aktai – kai kurie iš šių aktų yra pertekliniai (pvz., Mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais taisyklės), todėl naikintini.

2. Valstybės politikos alkoholio kontrolės srityje įgyvendinimą organizuoja Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. Kitos valstybinę alkoholio kontrolę įgaliotos vykdyti valstybės institucijos šią kontrolę atlieka pagal savo kompetenciją.

3. Valstybės institucijų bendradarbiavimo trūkumas sąlygoja nepakankamai efektyvų administracinio poveikio priemonių (juridinių asmenų atžvilgiu taikomų ekonominių sankcijų ir fizinių asmenų atžvilgiu taikomų administracinių nuobaudų) taikymą, o tai lemia nepakankamą valstybinės alkoholio kontrolės efektyvumą, todėl valstybės institucijos turėtų skirti daugiau dėmesio bendradarbiavimui, užtikrindamos, kad administracinė atsakomybė visais atvejais būtų taikoma tiek fizinių, tiek juridinių asmenų atžvilgiu.

4. Administracinės atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus taikymo atvejais juridinio ir jo vardu veikusio fizinio asmens atsakomybė yra atribota, tačiau specializuotų (administracinių) teismų praktikoje sutinkama ir kitokių šio santykio vertinimo atvejų. Manytina, kad juridinio asmens administracinė atsakomybė už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus jokiais atvejais neturėtų būti siejama su jo darbuotojo administracine atsakomybe, nes licencijuojamą veiklą vykdančiam ūkio subjektui keltini aukštesni veiklos ir atsakomybės standartai, nei darbdavio valią vykdančiam darbuotojui.

5. Siekiant patraukti fizinį ir/ar juridinį asmenį administracinėn atsakomybėn už tam tikrus alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus pakanka nustatyti tik objektyviąją pažeidimo pusę (pvz., alkoholinių gėrimų pardavimo nepilnamečiui ar alkoholinių gėrimų be įsigijimo dokumentų laikymo ir pardavimo atvejais), o kitais atvejais (pvz., alkoholinių gėrimų pardavimo nakties metu išsinešimui, dėl alkoholinių gėrimų pardavimo neblaiviam asmeniui) būtina įrodyti ir subjektyviąją pažeidimo pusę – kaltę (t. y. nustatyti kaip alkoholinių gėrimų pardavėjas suvokė savo veiksmus, ar norėjo taip veikti, ar galėjo suvokti kliento blaivumą, ketinimus ir pan.).

6. Alkoholio apyvartą reglamentuojančiuose teisės aktuose ūkio subjektams suteikiama pernelyg plati diskrecija patiems pasirinkti tinkamas organizacines priemones, kurios užtikrintų atitinkamų teisės normų, efektyvų įgyvendinimą.

PASIŪLYMAI

1. Siūloma pakeisti Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. 13 p. ir išdėstyti taip: „Lietuvos Respublikoje prekiauti alkoholiniais gėrimais draudžiama <...> 13) nuo 22 valandos iki 8 valandos viešojo maitinimo vietose, turinčiose licencijas mažmeninei prekybai alkoholiniais gėrimais. Šis draudimas netaikomas viešojo maitinimo vietose, turinčiose licencijas mažmeninei prekybai alkoholiniais gėrimais, parduodamiems į atvirą daugkartinio naudojimo tarą pilstomiems alkoholiniams gėrimams ir tik vartoti vietoje“.

2. Siūloma papildyti Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 3 d. nauju 15 p.: „Lietuvos Respublikoje prekiauti alkoholiniais gėrimais draudžiama <...> 15) degalinėse ir jų teritorijose“.

3. Siūloma pakeisti Alkoholio kontrolės įstatymo 18 str. 5 d. ir išdėstyti taip: „Alkoholinių gėrimų pardavėjai iš perkančio alkoholinius gėrimus asmens privalo reikalauti pateikti asmens amžių liudijantį dokumentą tuo atveju, kai yra abejonių, kad asmuo yra jaunesnis, kaip 25 metai. Jeigu toks asmuo nepateikia jo amžių liudijančio dokumento, alkoholinių gėrimų pardavėjai privalo atsisakyti parduoti jam alkoholinius gėrimus“. Atitinkamai siūloma pakeisti Alkoholio kontrolės įstatymo 34 str. 4 d. ir išdėstyti taip: „Už šio Įstatymo 18 straipsnio 4 dalies 3, 4, 5 punktų reikalavimų nesilaikymą įmonės, Europos juridiniai asmenys ir jų filialai baudžiami nuo dviejų šimtų aštuoniasdešimt devynių eurų iki aštuonių šimtų šešiasdešimt aštuonių eurų bauda. Už šio Įstatymo 18 straipsnio 5 d. reikalavimų nesilaikymą įmonės, Europos juridiniai asmenys ir jų filialai baudžiami nuo vieno šimto keturiasdešimt keturių iki dviejų šimtų aštuoniasdešimt devynių eurų bauda“.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Vyriausybės žinios, 1985-01-01, Nr. 1-1.
3. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas, TAR, 2015-07-10, Nr. 11216.
4. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas. Valstybės žinios. 1995-05-26, Nr. 44-1073.
5. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Valstybės žinios. 1999-02-03, Nr. 13-308.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741.
7. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000-09-06, Nr. 74-2262.
8. Lietuvos Respublikos kelių transporto kodeksas. Valstybės žinios, 1996-12-11, Nr. 119-2772.
9. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios, 1999-04-02, Nr. 30-856.
10. Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. Valstybės žinios. 2000-10-27, Nr. 90-2777.
11. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas. Valstybės žinios. 1994-08-17, Nr. 63-1231.
12. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. Valstybės žinios. 1999-07-09, Nr. 60-1945.
13. Didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 618. TAR, 2014-03-05, Nr. 2671.
14. Mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 618. TAR, 2014-03-05, Nr. 2671.
15. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011-02-23 nutarimu Nr. 244. Valstybės žinios. 2011-03-05, Nr. 28-1331.

16. Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. birželio 28 d. nutarimu Nr. 744. Valstybės žinios. 2000-06-30, Nr. 53-1537.

17. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 1997 m. rugpjūčio 8 d. įsakymu „Dėl Krovinių vidaus vežimo kelių transportu taisyklių patvirtinimo“ Nr. 300 patvirtintos Krovinių vidaus vežimo kelių transportu taisyklės, Valstybės žinios. 1997-08-15, Nr. 76-1963.

18. Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2008 m. vasario 7 d. įsakymas „Dėl Alkoholio produktų atitiktį patvirtinančių dokumentų išdavimo taisyklių, taikomų parduodant, laikant ir gabenant alkoholio produktus, ir Alkoholio produktų atitiktį patvirtinančių dokumentų įforminimo reikalavimų patvirtinimo“ 2008-02-12, Nr. 18-666.

19. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas. Valstybės žinios. 2012-09-22, Nr. 110-5564.

20. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gegužės 12 d. nutarimas Nr. 452 „Dėl Transporto priemones vairuojančių ir kitų asmenų neblaivumo (girtumo) ar apsvaigimo nustatymo taisyklių patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2006-05-18, Nr. 56-2000.

21. Rizikos vertinimu pagrįstos ūkio subjektų veiklos priežiūros gairės, patvirtintos Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. liepos 3 d. įsakymu Nr. 4-432/1R-169.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 31 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 26 d. nutarimo Nr. 1170 „Dėl cukraus rinkos reguliavimo priemonių“ 2.3, 2.4 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimo Nr. 879 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. kovo 12 d. nutarimo Nr. 284 „Dėl baltojo cukraus gamybos kvotos nustatymo“ pakeitimo“ 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos cukraus įstatymo 4 straipsnio 1 daliai (2000-05-18 redakcija), 2 daliai (1999-07-08 redakcija)).

2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios. 1997-02-19, Nr. 15-314.

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas.

4. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. birželio 3 d. nutarimas administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. A2.8.-7789-873/2015.

5. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. gegužės 25 d. nutarimas administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. A2.8.-7206-536/2015.

6. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. liepos 31 d. nutarimas administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. A2.8.-8317-754/2015.

7. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. liepos 3 d. nutarimas administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. A2.8-7913-992/2015.

8. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2016 m. kovo 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI-4593-821/2016.

9. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2016 m. rugpjūčio 4 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-7309-473-2016.

10. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2016 m. gegužės 2 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-3236-789/2016.

11. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2016 m. spalio 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI-5669-281/2016.

12. Kauno apygardos administracinio teismo 2013 m. spalio 7 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. Ik-1389-422/2013.

13. Kauno apygardos administracinio teismo 2015 m. gruodžio 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI-4341-423/2015

14. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A143-1038/2009.

15. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. kovo 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A15-39/2005.

16. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugpjūčio 5 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-351-13

17. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. rugsėjo 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-62-2928-11.

18. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. balandžio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-123-13.

19. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. kovo 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-90-14.

20. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. lapkričio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-492-2209-13.

21. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A11-1186/2007, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. rugsėjo 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A858-2241/2012.

22. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. balandžio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-737-525/2016.

23. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. birželio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-2310-11.

24. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. gegužės 26 d. sprendimas administracinėje byloje Nr.A143-745/2009.

25. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. spalio 6 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A143-1007/2009.

26. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. birželio 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-517-858/2016

27. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. rugpjūčio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-822-391-14.

28. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. spalio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A7-830-04.

29. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. birželio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1190-143/2016.

30. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. lapkričio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1230-14.

31. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. rugsėjo 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-2241-12.

32. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. gegužės 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A6 -238/2007.

33. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 24 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A858-3321/2011; 2012 m. birželio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A520-2136/2012.

34. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. balandžio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-62-725-11.

35. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-481-14.

36. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugsėjo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-1749/2013.

37. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugsėjo 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1018/2013.

38. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. sausio 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-2058-13.

39. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. spalio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-141-13.

40. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. sausio 10 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-444-326-13.

41. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. sausio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-370-13.

42. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugsėjo 30 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-858-468-13.

43. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gruodžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-62-2512-11.

44. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. spalio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-575-2084-09.

45. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. sausio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-331-14.

46. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. birželio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-695-822/2015.

47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 24 d. nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. 2AT-10-895/2015.

48. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. gegužės 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-913-858/2015.

49. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. kovo 19 d. nutartis byloje Nr. N-575-249-12.

50. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-822-577-14.

51. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. balandžio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-351-261/2016.

52. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. vasario 11 d. nutartis byloje Nr. N-62-558-11.

53. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. spalio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-1696-08.

54. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. lapkričio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-1303-10.

Specialioji literatūra:

1. Meškys L. „Juridinio asmens teisinė atsakomybė aplinkosaugos srityje: veiksmingumo problematika įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus“. Jurisprudencija, 2008, t. 3 (105).

2. Andruškevičius A. Administracinio baudimo santykiai: teisingumo ir protingumo principų poveikis. Teisė. 2010, 76.

3. Štelemėkas M., Jaselskytė I., Liutkutė V., Veryga A. Visiškai nuo alkoholio priklausančio ligotumo pokyčiai Lietuvoje 2006-2011 metais. Sveikatos mokslai. 2013, 23 tomas, Nr. 5.

4. Tamutienė I. Alkoholio mažmeninės prekybos priežiūra ir kontrolė Lietuvoje: į problemų sprendimą orientuotos kontrolės link. Viešoji politika ir administravimas, 2014, T. 13, Nr. 3.

5. Kubiliūtė K., Čaplinkskienė I. Alkoholio kontrolės politikos vertinimas Lietuvos sveikatos programos įgyvendinimo laikotarpiu (1998-2010 m.). Sveikatos politika ir valdymas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas; 2012.

6. The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN) and the authors. The 2011 ESPAD Report Substance Use Among Students in 36 European Countries. 2012.

Elektroniniai šaltiniai:

1. Anderson P., Baumberg B. Cost benefit analyses of alcohol policy - a primer Prepared for SMART project. November 2010, http://www.alcsmart.ipin.edu.pl/files/cba_alcohol_policy_rev3.pdf [interaktyvus], [žiūrėta 2016-11-21].

2. „Alkoholis Europos Sąjungoje. Vartojimas, žala ir politikos priemonės“ (Alcohol in EU. Consumption, harm and policy approaches, Peter Anderson, Lars Moller, Gauden Galea), Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija, 2014, p. 10, http://www.ntakk.lt/wp-content/uploads/Alcohol_in_EU_LT.pdf [interaktyvus], [žiūrėta 2016-11-21].

3. Health 21: the health for all policy framework for the WHO European Region. European Health for All Series No. 6. – Copenhagen, 1999, p. 91,

http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/98398/wa540ga199heeng.pdf [interaktyvus], [žiūrėta 2016-11-21].

4. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento Tabako ir alkoholio kontrolės skyriaus 2014 m. veiklos ataskaita (http://old.ntakd.lt/files/kontrole/patikrinimai/2014_ataskaita.pdf , [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-14].

5. Visuomenės informavimo priemonė Bernardinai.lt http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-03-01-degalines-ispejamos-laikytis-alkoholio-kontroles-istatymo/141420 [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-06].

6. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės aktų, projektų ir susijusių dokumentų paieškos sistema, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.345936?jfwid=-lrklxbp2i [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-06].

7. Alkoholio prieinamumo nepilnamečiams tyrimas, 2012, http://old.ntakd.lt/files/Apklausos_ir_tyrimai/alk_prieinamumas_nepilnameciams.pdf [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-13].

8. European Commission, Eyes on Ages. A research on alcohol age limit policies in European Member States. Legislation, enforcement and research, 2013. Prieiga internete: http://ec.europa.eu/health/alcohol/docs/eyes_on_ages_report_en.pdf

9. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 178/2002, nustatančio maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiančio Europos maisto saugos tarnybą ir nustatančio su maisto saugos klausimais susijusias procedūras, 18 str. „Atsekamumas“.(http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2002R0178:20060428:LT:PDF) , [interaktyvus], [žiūrėta 2016-10-18].

Kazlauskas J. Administracinės atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus taikymo problemos/Teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. Darius Urbonas – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo saugumo fakultetas, 2016 m. – 69 p.

ANOTACIJA

Šio magistro baigiamojo darbo tikslas – ištirti administracinės atsakomybės už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus taikymo problemas. Darbe atlikta analizė parodė, jog įstatymų leidėjas palieka per daug laisvės ūkio subjektams pasirinkti tinkamas ir efektyvias priemones, kurios užtikrintų teisės normų, reglamentuojančių alkoholio apyvartą, įgyvendinimą, todėl rekomenduotina iš esmės tobulinti alkoholio apyvartą reglamentuojančius teisės aktus elgesio normų ir reikalavimų veiklai aiškumo prasme.

Reikšmingi žodžiai: administracinė atsakomybė, alkoholio kontrolė, juridinio asmens atsakomybė, alkoholiniai gėrimai, prekyba alkoholiu.

Kazlauskas J. Administrative Liability Problems for Infringements of Legal Norms Regulating Alcohol Circulation/Master‘s Work doc. dr. Darius Urbonas – Vilnius: Mykolas Romeris university, Faculty of Public Security, 2016 – 69 p.

ANNOTATION

The purpose of this Master‘s thesis is to do a research on problems arising from incurring administrative responsibility for violations of the laws that are regulating the turnover of alcohol. The performed analysis showed that the legislator leaves too much of freedom for business entities to choose the right and effective measures that are ensuring the laws that are regulating the turnover of alcohol. Due to this it is advisable to make the laws which are regulating the turnover of the alcohol more accurate, clear and consistent.

Key words: administrative responsibility, regulation of alcohol, responsibility of a juridical person, alcoholic beverages, sales of alcohol.

SANTRAUKA

Visuotinai pripažinta, kad alkoholio vartojimas daro žalą žmogaus sveikatai, visuomenės bei valstybinės socialinei ir ekonominei gerovei, todėl alkoholiniai gėrimai priskiriami prie ypatingos paskirties prekių, kurių importas, gamyba, laikymas ir pardavimas yra teisės aktais griežtai reglamentuota ekonominės veiklos sritis, o alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimai užtraukia administracinę atsakomybę ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims.

Magistro baigiamajame darbe keliamas klausimas, ar alkoholio apyvartą reglamentuojantys teisės aktai sukuria pakankamą teisinį aiškumą tokia veikla besiverčiantiems ūkio subjektams ir valstybinę alkoholio kontrolę įgaliotoms vykdyti valstybės institucijoms. Autoriaus atlikta alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų, taip pat bendrosios kompetencijos ir specializuotų (administracinių) teismų praktikos, suformuotos nagrinėjant administracines bylas dėl fizinių ir juridinių asmenų padarytų alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų, analizė leidžia daryti išvadą, kad taikant administracinę atsakomybę už alkoholio apyvartą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus, kyla įvairių administracinės atsakomybės taikymo problemų, dėl kurių įstatymų leidėjo tikslai alkoholio kontrolės srityje ne visada efektyviai įgyvendinami.

Remdamasis teisės aktų ir teismų praktikos analizės duomenimis, autorius pateikia konkrečius pasiūlymus tobulinti alkoholio apyvartą reglamentuojančius teisės aktus elgesio normų ir reikalavimų veiklai aiškumo prasme. Akcentuojama būtinybė užtikrinti, kad visais atvejais būtų užtikrinamas fizinio ir juridinio asmens administracinės atsakomybės neišvengiamumas. Taip pat pabrėžiamas poreikis tiksliau reglamentuoti naktinės prekybos alkoholiu tvarką, kad nebūtų paliekama galimybių ūkio subjektams, nakties metu faktiškai vykdantiems mažmeninę prekybą alkoholiniais gėrimais išsinešimui, imituoti viešojo maitinimo veiklą, atkreipiamas dėmesys į būtinybę teisiškai tiksliau reglamentuoti draudimą prekiauti alkoholiniais gėrimais degalinėse, taip pat, siekiant panaikinti pardavėjo klaidos tikimybę, analizuojama galimybė įvesti reikalavimą tikrinti visų jaunesnių nei 25 metai alkoholinių gėrimų pirkėjų amžių patvirtinančius dokumentus ir kt.

SUMMARY

It is widely accepted that alcohol consumption is harmful to human health and the well-being of society and state. Therefore alcoholic beverages are classified as special-purpose goods and their importation, manufacture, storage and sales are the economic activity which is strictly regulated by laws. The violation of laws regulating the turnover of alcohol incurs administrative responsibility for any natural or legal person.

The question raised by this thesis is if laws regulating the turnover of alcohol are clearly understandable to business entities and government institutions that are authorised to do alcohol inspections. According to the analysis of laws regulating the turnover of alcohol, also common competencies and the practise of specialized (administrative) court which was formed investigating administrative cases of the violations of the laws regulation the turnover of alcohol, we can make a conclusion that incurring administrative responsibility for a violation of the laws regulating the turnover of alcohol leads to various issues and therefore the aims of legislators are not always effectively put into practice.

Referring to the analysis of laws and practice of the courts, the author of this thesis is suggesting new ways to improve the laws regulating the turnover of alcohol. The special emphasis is put on ensuring that administrative responsibility is incurred to any natural or legal person in all cases. Furthermore the requirement for more accurate regulation of now established order of sales of alcoholic beverages during the night time is also emphasized in order to avoid business entities that are engaged in the retail sale of alcoholic beverages to take away imitating the catering business. The attention is brought to the necessity of more accurate regulation of laws forbidding selling alcoholic beverages in gas stations, too. Finally, the thesis is analysing the possibility to introduce a new requirement such as verifying the age of any person that looks younger than 25 years old and is buying any alcoholic beverage.

PRIEDAI

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1SN-10

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

20 - -
Kaunas

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

_____
(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė)_____,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„_____
__

_____“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;

2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;

3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ _____
(parašas) *(vardas, pavardė)*